

NOVES OBRES DELS ESCULTORS ESPINALT DE SARRAL

Mercè VIDAL i SOLÉ

Ja fa uns quants anys, aparegué en aquesta mateixa revista un article de Joan Fugué dedicat a l'estudi de la personalitat i de les obres dels escultors Espinalt⁽¹⁾. Hi recollia molts dels escrits de prestigiosos historiadors com Cèsar Martinell, mossèn Sanç Capdevila, el pare Altisent, etc. El mateix Fugué feia aportació d'un document que acreditava un dels membres de la família Espinalt com a autor del retaule de Sant Victorià, de Barberà de la Conca.

En les meves recerques als arxius Diocesà, parroquials i municipals sobre l'escultura barroca, he anat trobant molts dels contractes de les obres que van treballar els Espinalt, al llarg del segle XVIII. Aquest fet va motivar-me per intentar conèixer la biografia d'aquests artistes arrelats a Sarral des del segle XVI i que van escampar les seves produccions sobretot per les comarques de la Conca, el Baix Camp, l'Alt Camp i les Garrigues.

Malauradament, les recerques als arxius no han estat sempre tan fructuoses com hauríem desitjat. Cal que recordem que durant la Guerra Civil es va cremar l'arxiu municipal i parroquial de Sarral, que probablement era el que ens hauria pogut furnir de major informació sobre les dades extremes dels membres de la família Espinalt. A l'Arxiu Comarcal de Tarragona, a la secció de Sarral, tampoc no he pogut obtenir la informa-

(1) FOGUET, J.: *Els escultors Espinalt de Sarral i el retaule de Sant Victorià de Barberà de la Conca*, a «Aplec de Treballs», núm. 3. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Montblanc, 1981, pp. 169-277.

ció suficient per a reconstruir i, sobretot, delimitar les personalitats del llinatge dels Espinalt. La confusió ens ve donada bàsicament pel costum d'aquesta família de batejar tots els primogènits amb el nom d'Isidre, fet que avui és la causa de la dificultat per part dels historiadors en l'atribució de la paternitat de les obres.

Aquest fet s'agreuja encara més quan en el moment de contractar una obra, pare i fill comparteixen el taller. En efecte, quan l'any 1699 Isidre Espinalt i Travera⁽²⁾ contractà el retaule de Sant Antoni de Pàdua i un sagrari per a l'església de Passanant, es fa constar als pactes que el seu fill, Isidre Espinalt menor, ja treballava com a escultor i que, en el cas que el pare es morís mentre es realitzaven les dues obres, ell fóra l'encarregat d'acabar-les i perfeccionar-les⁽³⁾. És a dir, a partir d'aquest any 1699 fins a la mort d'Isidre Espinalt i Travera, l'any 1737⁽⁴⁾, s'estableix una confusió entre la identitat del pare i la del fill, en no fer constar els seus segons cognoms en els contractes de les obres que van realitzar. És molt possible que en aquests casos, mentre el pare era viu, fos ell qui portés la iniciativa de les característiques estilístiques del taller fins el moment en què traspassava la responsabilitat al fill. Però, quan es produïa aquesta delegació?

Cal tenir en compte que dintre del sistema gremial que imperava a Catalunya, i més en el camp de l'escultura, era tradicional que hi hagués una continuïtat professional, que passava de pares a fills, d'oncles a nebots o de sogres a gendres. Pensem un moment en el llinatge dels Bonifàs de Vallès, iniciat al segle XVI amb Lluís Bonifaci i que acabà amb Francesc al segle XIX. Podem dir el mateix dels Costa o dels Mataró de Vic, dels Grau de Manresa, dels Tramulles... i així amb tantes i tantes famílies que van omplir el panorama escultòric a la Catalunya dels segles XVII i XVIII. Les seves produccions van ser nombroses i algunes molt notables. Però allò que aquí potser ens interessa fer notar és que les obres que produïren van ser obres del conjunt d'un taller on intervenien diferents artistes sota la direcció i iniciativa d'un mestre. En cada cas, tots tenien una tasca molt determinada per a realitzar i no era tan important qui l'executava com quin havia de ser el resultat final que calia obtenir.

De la majoria dels membres dels tallers que hem citat, en coneixem les dades del naixement i de la mort, per la qual cosa el seu estudi no comporta la mateixa dificultat que en el cas dels Espinalt, escultors de Sarrià.

(2) Acceptem el segon cognom de Travera per a aquest membre de la família Espinalt perquè és el que li dona Ràfols al seu diccionari. *Diccionario «Ràfols» de Artistas de Cataluña, Baleares y Valencia*, Barcelona-Bilbao, 1980, vol. II, p. 378.

(3) MERCADAL, S.: *Nuestra Señora de Passanant*, Llérida, 1882. Apèndix documental núm. 7, pp. 148-149.

(4) Dada citada per CAPDEVILA, Tomàs a *Sarrià, notes històriques de la vila*, Vallès, 1934, p. 97.

La conservació de les obres dels Espinalt o, si més no, de les seves fotografies, ens seria d'un gran ajut per observar els canvis d'estil entre unes i altres i poder deduir la possibilitat de la intrmissió d'un nou artista. Però les fotografies que en posseïm són molt poques i encara menys nombroses les obres que es conserven al seu lloc. Per això és molt difícil, per ara, fer una aproximació a l'estil dels Espinalt i a allò que les seves aportacions van significar per a l'escultura catalana del vuitcents.

Per tot això, aquest article no serà tant per aclarir la confusió entre les diferents generacions sinó que consistirà en l'aportació d'una certa quantitat d'obres amb la signatura Espinalt que engruixiran la llista de les que es coneixen fins avui.

Aventurem l'afirmació que les obres que relacionem aquí i que estan datades entre els anys 1703 i 1732 siguin fetes de l'Isidre Espinalt i Travera que segons T. Capdevila va morir l'any 1737⁽⁵⁾. El mateix historiador ens diu que va ser el membre més actiu de la família i l'autor de les obres que portaven la signatura Espinalt a la primera meitat del segle XVIII. Tal com diu Fuguet, probablement algunes de les realitzacions que se li atribueixen són fetes en col·laboració amb el seu fill, que només el va sobreviure quatre anys.

Un segon grup és el de les obres que atribuïm a Isidre Espinalt i Vallet, nascut l'any 1735 i mort el 9 de setembre de 1800⁽⁶⁾. Aquest seria, per tant, el nét d'Isidre Espinalt i Travera i el cinquè membre d'una cinquena generació dels Espinalt. El seu treball, va realitzar-lo primordialment per les comarques de l'Urgell i de la Conca, encara que també ens consta com a obra seva el retaule major de Poboleda, al Priorat.

1703. RETAULE DEL SANT NOM DE JESÚS, DE MASPUJOLS (Baix Camp)

El contracte del retaule es va realitzar entre l'escultor Isidre Espinalt i els sagristans de la confraria del Sant Nom de Jesús, el 13 de desembre del 1703⁽⁷⁾. El nou retaule n'havia de substituir un de més antic que havia estat encarregat el 20 de gener de 1628 al mestre escultor Rafel Rocafort pel preu de 59 lliures. L'havia pintat Hieronimus Cosida, d'Osca, el 26 de desembre del 1632 pel preu de 50 lliures⁽⁸⁾.

(5) Op. cit. Vegeu nota 4.

(6) Op. cit. Vegeu nota 4.

(7) Arxiu parroquial de Maspujols. Man. not. anys 1703-1721, s. f. Vegeu Doc. I.

(8) A.H.A.T. Arxiu notarial de Maspujols. Man. not. anys 1608-1660, f. 47r i v; f. 115v.

Per la realització del retaule nou, Isidre Espinalt rebria 260 lliures pagadores en sis anys. El 16 de març de 1704, Isidre Espinalt va signar àpoca segons que havia rebut de mans del clavari i dels sagristans de la confraria del Sant Nom de Jesús la primera paga de 60 lliures, tal com s'havia estipulat en el contracte⁽⁹⁾.

El retaule es va col·locar al seu lloc el dia 25 de juny de 1706⁽¹⁰⁾.

1704. RETAULE MAJOR DE MASPUJOLS (Baix Camp)

Un temps més tard, els vilatans de Maspujols van escollir el mestre Espinalt perquè els fes el retaule major de la parroquial dedicat a la Verge Assumpta. El concert es va firmar entre l'escultor i el jurat d'aquell any, el dia 16 de març de 1704⁽¹¹⁾.

Isidre Espinalt es comprometia a realitzar el retaule en un termini de quatre anys. L'obra faria cinquanta-quatre pams d'alçada per trenta-quatre d'ample, tot seguint la traça que havia presentat prèviament. A més, tallaria un petit sagrari a part del gran i un marc. Pel seu treball rebria 1.100 lliures, que se li pagarien a terminis de 140 lliures cada vegada fins a totalitzar la quantitat pactada.

Segons les condicions del contracte, l'artista treballaria amb el retaule al seu taller de Sarral, on els de Maspujols anirien a buscar-lo un cop acabat. L'escultor s'hauria de traslladar per plantar-lo al seu lloc de l'església, amb l'ajut dels mestres de cases que aportaria la vila.

Més endavant, el 17 d'agost de 1705, Isidre Espinalt signava àpoca conforme havia rebut 100 lliures que corresponien al segon pagament pel seu treball del retaule⁽¹²⁾. Pel mateix any s'establia un compromís entre els jurats de la vila i l'escultor de Sarral segons el qual Isidre Espinalt es comprometia a lliurar-los la primera andana del retaule pel dia de la Mare de Déu d'agost de l'any següent⁽¹³⁾.

En aquesta ocasió, i com passava molt sovint, Isidre Espinalt no complí amb el termini fixat, sinó que, per raons que desconeixem, el primer cos del retaule es va acabar de posar el 16 de juny del 1707⁽¹⁴⁾. El retaule, tampoc no els el va lliurar al cap de quatre anys com s'havia pac-

(9) Vegeu nota 7 i doc. II.

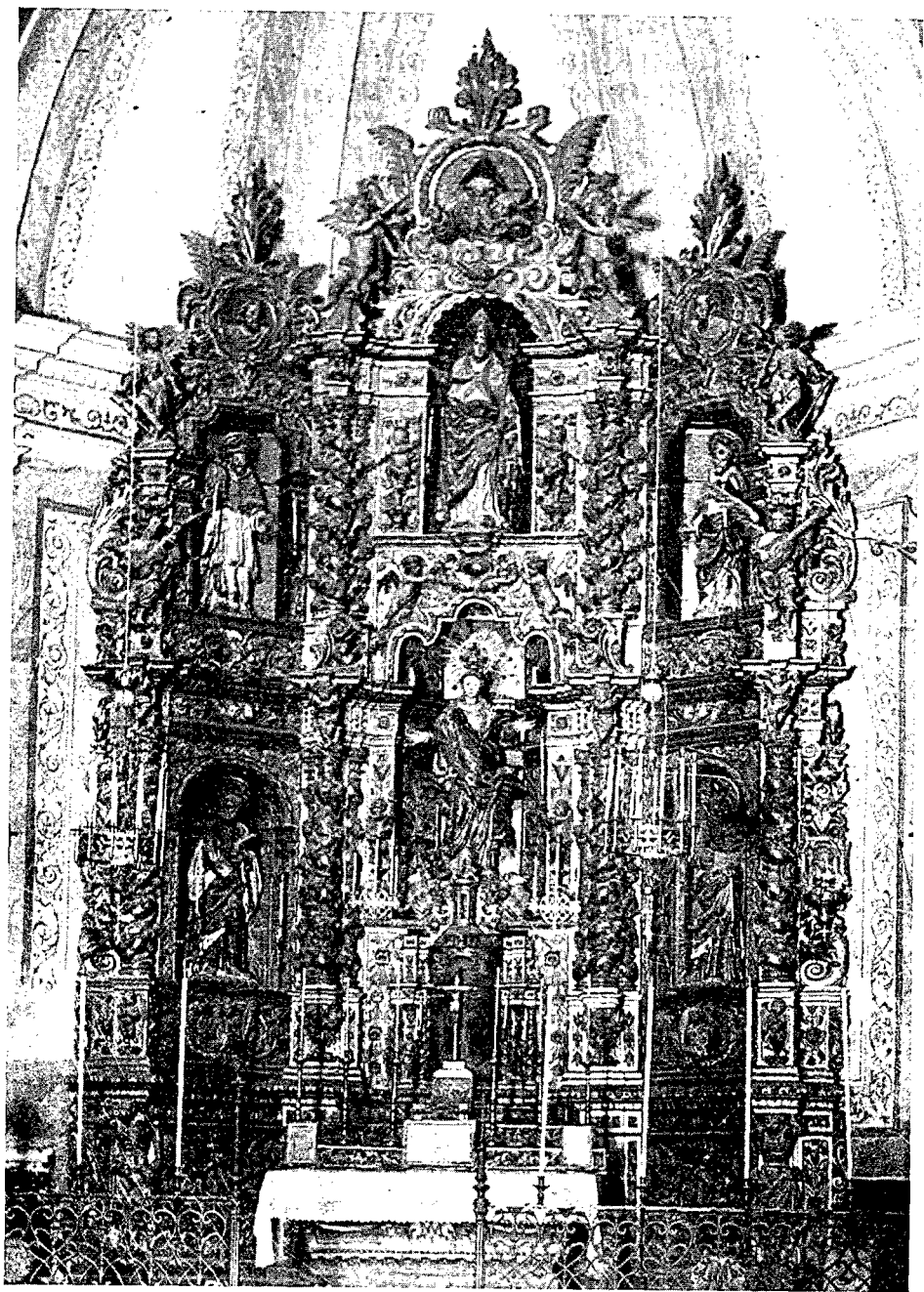
(10) Arxiu parroquial de Maspujols, *Llibre de Baptismes, Òbits, Desposoris, Confirmacions, Albats i Notas de 1698 de la vila de Maspujols*. Capítol d'Abats, p. 2r. Signa Joan Palmerola, vicari.

(11) Vegeu nota 7 i doc. III.

(12) Vegeu nota 7 i doc. IV.

(13) Vegeu nota 7 i doc. V.

(14) Vegeu nota 10.

Retaule major de la Verge Assumpta de Maspujols. Autor: Isidre Espinalt (1704), destruït.
Foto: Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya

tat, sinó que va trigar-ne setze. El 2 de juny de 1720 es va col·locar el retaule al seu lloc⁽¹⁵⁾.

Per part seva, la vila de Maspujols també va deixar de complir allò que s'havia pactat, perquè el 21 d'octubre de 1710 l'escultor signava època de 200 lliures que la població encara li devia a compte del retaule⁽¹⁶⁾.

Els pagaments s'anaven retardant, i no pas poc. L'any 1736 encara es devien 83 lliures a Isidre Espinalt, per la qual cosa els Regidors es van veure obligats a signar un paper de compromís segons el qual es pagarien els deutes a l'escultor tan bon punt el Comú hauria cobrat l'arrendament de les premses que eren de la seva propietat⁽¹⁷⁾.

El retaule es va daurar l'any 1765, data que segurament estava escrita al mateix retaule.

1704. RETAULE DEL ROSER, DE L'ALEIXAR (Baix Camp)

Aquest és l'únic retaule dels que comentem aquí que —sortosament— encara avui podem contemplar al seu lloc. L'Aleixar va ser de les poques poblacions de la arxidiòcesi de Tarragona que va poder salvar gairebé la totalitat dels seus retaules després de les destruccions que va sofrir el patrimoni artístic a la guerra civil de l'any 1936. Formen un conjunt força interessant, pel fet que són obra d'escultors de renom i entre els quals cal destacar el retaule major, que va realitzar Pere Costa, de Vic, i el retaule del Roser tallat per Isidre Espinalt. Tots dos retaules conserven l'estructura i els relleus originals, encara que tant l'un com l'altre estan molt repintats a causa de posteriors restauracions, no gaire afortunades.

Potser a resultes de l'estada d'Isidre Espinalt a Maspujols, els confreres del Roser de L'Aleixar, poble veí, el van contractar perquè els realitzés el retaule per a la seva capella, el 30 de maig de 1704⁽¹⁸⁾.

L'obra es pagaria a l'escultor en quatre terminis, al llarg dels quatre anys següents, el dia de Tots Sants. Els tres primers pagaments foren cadascun de 100 lliures i de 75 el quart i últim, corresponent a l'any 1707. L'època final, la va signar Isidre Espinalt el dia 11 de febrer de 1708⁽¹⁹⁾.

(15) Vegeu nota 10.

(16) Arxiu parroquial de Maspujols. Man. not. anys 1703-1721, s.f.

(17) Arxiu parroquial de Maspujols. Man. not. anys 1703-1721, s.f. Vegeu doc. VI.

(18) A.H.A.T. Arxiu not. de l'Aleixar. Man. not. del Dr. Domingo Dalmau, anys 1700-1710, f. 399. Per l'estudi d'aquest retaule vegeu VIDAL SOLÉ, Mercè: *Descripció Històrico-artística de l'església de l'Aleixar*. L'Aleixar.

(19) A.H.A.T. Arxiu not. de l'Aleixar. Man. not. del Dr. Domingo Dalmau, anys 1700-1710, f. 613.

La dauradura del retaule va anar a càrrec del pintor Josep Cervera, d'Alforja. El compromís van signar-lo el pintor i els confreres del Roser, el 30 de maig de 1705.⁽²⁰⁾

1714. SAGRARIS I GRADES PER VILAVERD (Conca de Barberà)

El 26 de desembre de 1714, Isidre Espinalt va signar àpoca per dos sagraris i grades que havia treballat pel retaule major de Sant Martí de la població de Vilaverd. El contracte s'havia realitzat pel mes de març del mateix anys i s'hi estipulava que Isidre Espinalt rebria un total de 28 dobles pagadores a raó de 7 dobles cada pagament, que se li faria els dies de la Mare de Déu, d'Agost, el dia de Sant Martí i el 26 de desembre.⁽²¹⁾

RETAULE DE LA VERGE DE LA CONCEPCIÓ, DE MONTBLANC (Conca de Barberà)

Quan Isidre Espinalt va concertar el retaule major per a la parròquia de Passanant, el 25 d'abril de 1732, en un dels pactes es va concretar el següent:

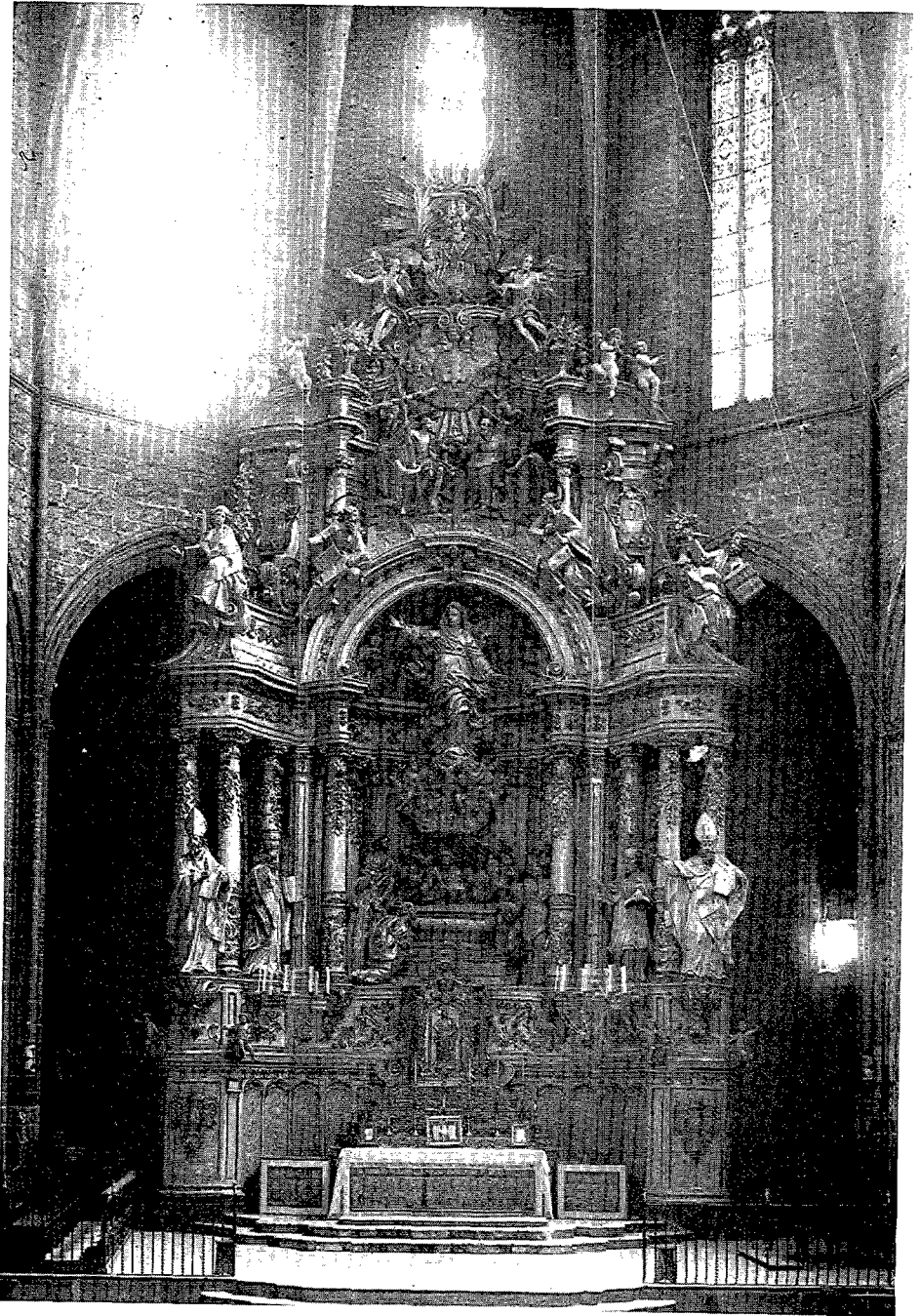
«... així mateix se compren en dit retaulo una figura de un Sant Christo y 4 candeleros per la primera grada dos per part, que tant la efigie del crucifici com dels candeleros han de estar ab la forma y rasgo ab que estan los del Altar de la Purissima Concepcio de la vila de Montblanc, treballat per dit Espinal...»⁽²²⁾.

A part d'aquesta comunicació, no sabem res més que ens pugui relacionar Isidre Espinalt amb aquest retaule. Ignorem la data d'erecció, que òbviament ha de ser anterior a 1732, i les seves característiques, perquè no en conservem cap documentació gràfica.

(20) Arxiu parroquial d'Alforja. Llibre de la Confraria del Roser, s.f.

(21) A.H.A.T. Arxiu not. de Vilaverd, anys 1714-1737, s.f. Vegeu doc. VII.

(22) MERCADAL, S.: *Nuestra Señora de Passanant*, Lérida, 1882. Apèndix doc. núm. 5, p.

Retaule major de la Verge Assumpta de Montblanc. Autor: Isidre Espinalt?, destruït.
Foto: Arxiu Mas

1715. LLITERA DE LA VERGE DE BRÀFIM (Alt Camp)

El 5 de febrer de 1715, els procuradors de la confraria del Roser de Bràfim van encarregar a Isidre Espinalt que els tallés una llitera de la Verge Assumpta, segons el disseny que ell mateix havia realitzat anteriorment⁽²³⁾.

Les lliteres van ser molt populars en l'art religiós barroc de Catalunya. Consisteixen en un cadafal que suporta la imatge jacent coberta d'una mena de baldaquí. Cal destacar també la dedicada a la Verge Assumpta que es troba a la Seu de Girona, obra de Lluís Bonifàs i Massó, de l'any 1773.

El preu de la llitera de Bràfim es va estipular en 80 lliures, que se li pagarien a Isidre Espinalt en dues meitats, la primera en començar l'obra i la segona quan es fes lliurament.

1715. RETAULE DE SANT ANTONI DE PÀDUA, DEL PONT D'ARMENTERA (Alt Camp)

El 17 de març de 1715, es va concertar el retaule de Sant Antoni de Pàdua entre el rector de la vila, mossèn Joan Alemany, i Isidre Espinalt⁽²⁴⁾. Al contracte no es determina l'estructura del retaule, però sí les seves proporcions. Havia de fer vint-i-set pams d'alçada i divuit d'ample. La iconografia la formarien un sant de cos rodó i als seus peus dos àngels amb canelobres a les mans. L'obra es va valorar en 14 dobles i mitja, de les quals se'n pagarien a Isidre Espinalt quatre i mitja el mateix dia de contracte, cinc dobles el dia de Sant Antoni de Pàdua i les cinc que restaven quan l'obra fos situada al seu lloc. El lliurament del retaule s'havia de fer el dia de Sant Miquel d'aquell mateix any. Com veurem, l'artista no complí aquesta part del contracte i l'obra es va retardar més d'un any. Suposem que les raons eren d'ordre econòmic. Amb un rebut sense da-

(23) A.H.A.T. Arxiu not. de Bràfim, anys 1693-1721, 244r. Vegeu doc. VIII.

(24) A.H.A.T. Arxiu not. de Pont d'Armentera, Lligall Església. Vegeu doc. IX. Totes les notícies referents a la construcció d'aquest retaule, els diferents pagaments i les lletres que es van intercanviar el rector i Isidre Espinalt són en aquesta carpeta.

tar, Isidre Espinalt escriu al rector per informar-lo que li han estat lliurades dues dobles a compte del retaule de Sant Antoni i li demana que en un futur li pagui puntualment, ja que en el seu dia ell havia pressupostat l'obra per menys de la meitat del seu valor real.

Més endavant, el 28 de juliol de 1716, Isidre Espinalt torna a escriure a mossèn Alemany per assabentar-lo que el retaule està molt avançat i que, si bé no li va entregar el dia de Sant Miquel de l'any anterior, com s'havia acordat, li proposa de fer-ho el dia de Sant Miquel d'aquest any 1716. Al mateix temps, aprofita l'avinentesa per demanar-li dues dobles, que probablement serien un avanç. El lliurament dels diners podia fer-lo al portador de la carta, que era Pere-Joan Anglada, un escultor del taller d'Isidre Espinalt i home de la seva confiança.

Efectivament, el rector va atendre la petició de l'artista i l'endemà entregava al missatger la quantitat de 5 lliures i 12 sous per pagar, part del retaule, que estava fent Isidre Espinalt. El mateix Pere-Joan Anglada fou qui signà el resguard⁽²⁵⁾.

A partir d'aquí, no sabem què devia succeir entre ambdós compromissaris, tot i que ens consta que Isidre Espinalt encara va rebre, el 10 de maig de 1717, sis lliures, en compliment del seu treball amb el retaule. Podria ser que l'escultor ja hagués entregat l'obra enllestida i que aquest últim pagament correspongués al darrer termini.

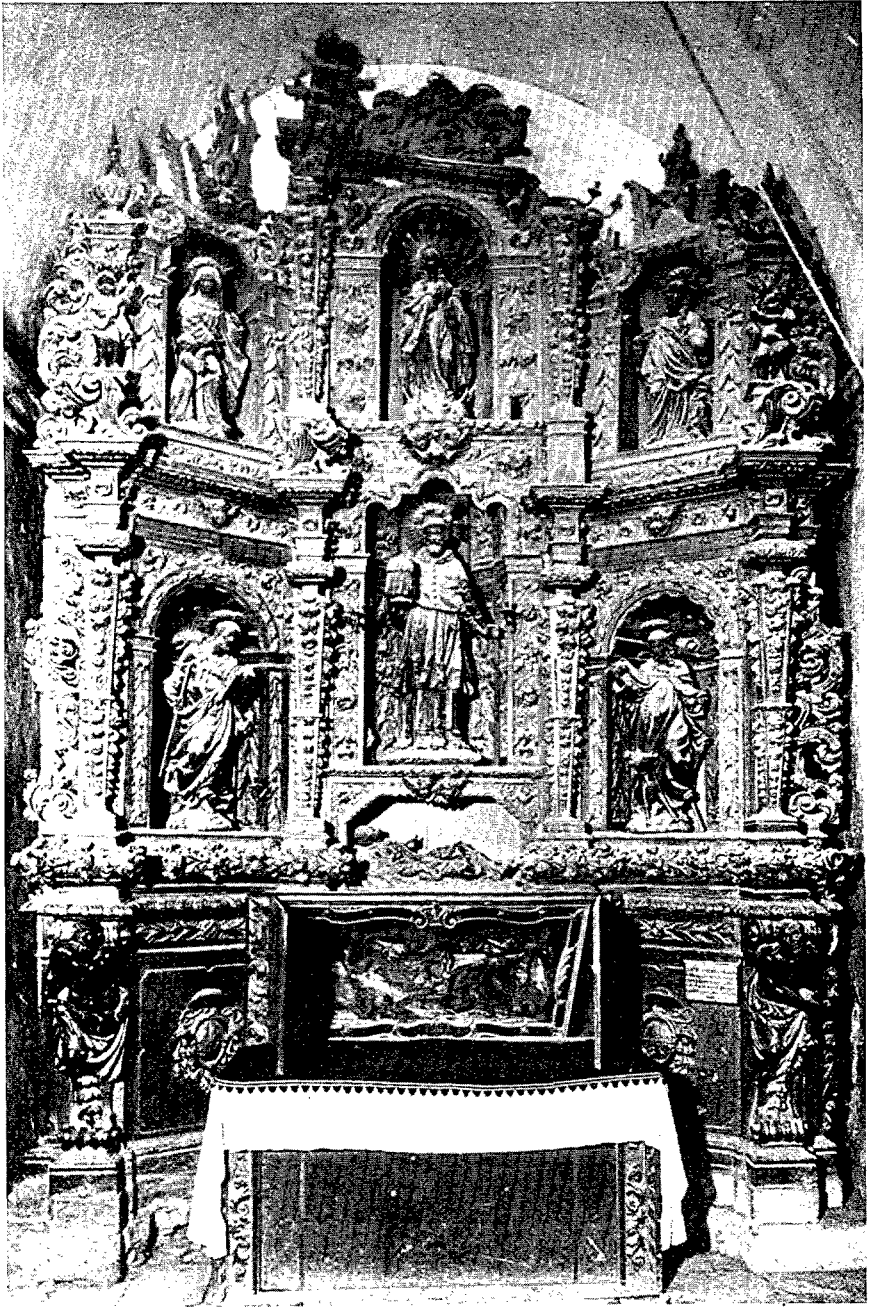
1716. RETAULE DE SANT RAMON A SANT MARTÍ DE MALDÀ (L'Urgell)

Hem introduït aquest retaule en la relació que fem d'obres dels Espinalt, no per la seva novetat —perquè anteriorment altres historiadors ja ens n'han parlat o fins i tot ja l'han atribuït— sinó perquè per primera vegada fem l'aportació del document del contracte de l'obra. La lectura d'aquest contracte ajudarà a esclarir alguns dels errors que s'havien publicat, sobretot pel que fa a la data de la contractació de l'obra i, consegüentment, del seu autor.

Al Diccionari Ràfols s'esmenta un retaule dedicat a Sant Ramon que treballà un Isidre Espinalt i la destinació del qual era la parròquia de Sant Martí de Maldà⁽²⁶⁾. Ràfols el situa cronològicament després del retaule major de Sarral, que Isidre Espinalt i Vallvé havia fet en col·laboració amb Lluís Bonifàs i Massó, l'any 1774. El mateix Ràfols atribueix a

(25) Vegeu doc. X i XI.

(26) *Diccionario Ràfols...* Vol II, pp. 377-378.

Retaule de Sant Ramon Nonat de Sant Martí de Maldà. Autor: Isidre Espinalt (1717), destruït. Foto: Arxiu Fotogràfic de l'Arxiu Arxidiocesà

Isidre Espinalt i Travera un retaule dedicat a Sant Renato (?) que l'escultor havia fet l'any 1696⁽²⁷⁾.

El canonge Ramon Llovet, en el seu llibre dedicat a la vila i parròquia de Sant Martí i Maldà, diu que l'any 1696 es va col·locar a l'església un retaule dedicat a Sant Ramon Nonat. Era un encàrrec d'Antoni Foguet de Sarral i pel qual pagà 600 lliures. Però entre aquestes notícies no cita qui va ser l'autor de l'obra⁽²⁸⁾.

Fuguet fa una síntesi d'ambdues informacions i creu que el retaule de Sant Ramon Nonat que Ràfols cita, és obra d'Isidre Espinalt i Travera i que fóra la que, segons Llovet, es realitzà l'any 1696⁽²⁹⁾.

Com veurem, l'únic que s'acostà a la veritat fou Cèsar Martinell, que va parlar d'un Isidre Espinalt com a autor del retaule de Sant Ramon Nonat per a la parroquial de Sant Martí i que realitzà l'any 1717⁽³⁰⁾.

Després de les recerques als llibres parroquials de Sant Martí que es guarden a l'Arxiu Diocesà, hem tingut la sort de trobar uns apunts inèdits de l'arqueòleg i historiador mossèn Sanç Capdevila sobre l'església d'aquest poble de l'Urgell. Entre altres documents, hi havia la transcripció del contracte del retaule de Sant Ramon Nonat que, en efecte, havia encarregat el canonge Pere Antoni Foguet a Isidre Espinalt i Travera el 7 de febrer de 1716⁽³¹⁾.

Probablement, Ràfols s'erra en transcriure San Renato en Lloc de Sant Ramon. També pensem que aquest seguit d'atribucions d'un mateix retaule a diferents Espinalt i dins d'una mateixa centúria és també i gairebé amb tota seguretat el producte d'un error que —com altres vegades— hem trobat al Diccionari Ràfols.

Sortosament, a més a més del contracte, també tenim la fotografia del retaule que el mateix Sanç Capdevila guardà a l'Arxiu Diocesà que dirigí durant tants anys i tan encertadament. Tot observant-la, ens adonem que Isidre Espinalt va seguir al peu de la lletra les condicions que se li imposaven als pactes que va signar amb el canonge Foguet.

El retaule està compost de dos pisos d'alçada i tres carrers d'ample. A cadascun dels carrers hi ha dues fornícules sobreposades, de les quals, les centrals són de mida més gran. La seva missió era constituir un estoig per a les respectives escultures. La figura central del retaule és Sant Ramon Nonat; a la seva dreta hi ha Sant Pere i a l'esquerra, Sant Antoni Abat. Eren els dos patrons del comandant de l'obra que, recordem-ho,

(27) Creiem que Ràfols comet una errada i hauria de dir Sant Ramon. Al mateix temps, tot aquest seguit d'atribucions d'un mateix retaule a diferents Espinalt i dins d'una mateixa centúria és probablement un error que com, en altres ocasions, hem comprovat al Diccionari Ràfols.

(28) LLOBET i MARTÍ, R.: *Breu descripció històrico-geogràfica de la vila y parroquia de Sant Martí de Maldà*. Lleida, 1901, p. 105.

(29) Vegeu nota 1, p. 271.

(30) MARTINELL, C.: *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*, Barcelona, 1963, vol. II, p. 150.

(31) Vegeu doc. XII.

portava els seus noms de fonts, Pere i Antoni. El pis superior el presidia la Puríssima Concepció; les imatges col·laterals eren Santa Anna a la dreta i Santa Magdalena a l'altre costat. Com a encapçalament del retaule, un relleu de Sant Josep. A aquest nombre d'escultures de cos rodó s'afegí una urna als peus de Sant Ramon que guardava la imatge de Sant Francesc Xavier en el moment de la seva mort.

Tot el retaule estava assentat damunt un pedestal de pedra. Un gran sòcol, probablement de fusta com la resta del retaule, li feia de basament. Als seus extrems hi havia dos atlans, que, com a reminiscències clàssiques, simularien suportar el pes del retaule damunt les espatlles. Al mateix sòcol hi havia esculpits els dos escuts d'armes del canonge Foguet.

El retaule té una lleugera estructura poligonal com per adaptar-se a l'absis de la capella, que correspondria a una segona fase dintre de la classificació estructural dels retaules que fa Martinell. El cos central es devia mantenir pla a la paret del fons mentre que els laterals tenen una lleugera inclinació obliqua. El conjunt ens recorda un tríptic escultural.

Isidre Espinalt va emprar com a elements divisoris dels carrers del retaule uns estípites que, de fet, són inusuals en la retaulística catalana i encara més en el moment en què es realitza aquest retaule, que correspondria al punt àlgid del barroc salomònic.

1730. RETAULE MAJOR DE CORNUDELLA (El Priorat)

ELS ARTISTES

A partir dels estudis de l'escultura barroca catalana que ha fet Cèsar Martinell, s'havia pensat sempre que l'autor del retaule major de Cornudella era l'escultor Antoni Ochando. De fet, no teníem cap document que ens ho acredités. L'error venia donat pel fet que en un contracte que signà Antoni Ochando l'any 1763 per la realització d'un dels sis retaules que executà per a la parroquial de Juneda es concreta que havia de tallar un marc semblant a aquell que havia tallat per a la capella de Cornudella. Sense cap altra raó, s'havia cregut que aquell marc era el de l'altar major i no el de qualsevol altre lloc. La sola observació de les fotografies del retaule major de Constantí —que tenim documentat com a obra d'Antoni Ochando— i del de Cornudella, ens hauria conduït a la conclusió que no podien haver estat d'un mateix autor. Antoni Ochando és un artista molt més avançat en els seus plantejaments que no pas l'autor —per ara desconegut— del retaule major de Cornudella, d'una concepció molt més arcaica en les seves estructures generals.

De fet, els autors dels retaules de Cornudella van ser dos, Isidre Espinalt, que fou el creador del disseny de l'obra que posteriorment no executà —i no en coneixem les raons— i Mateo Matiello, que va ser qui la va realitzar.

Aquest últim artista era d'origen italià, com ho apunta el seu cognom. Havia nascut a Nàpols però residia a Barcelona l'any 1712. Segons Martinell, havia treballat per a la Seu de Tortosa i per a Sant Feliu de Guíxols⁽³²⁾. Ràfols hi afegeix que l'any 1721 se li va fer lliurament de 18 lliures per la carnació d'una imatge de la Verge Assumpta que havia fet per la Seu de Tarragona⁽³³⁾.

En el moment de contractar el retaule de Cornudella, el 21 d'agost de 1730, s'hi cita Mateu Matiello com a mestre de Barcelona i habitant de Tarragona⁽³⁴⁾.

Finalment, cal també citar un altre escultor que intervingué en la confecció directa del retaule. Es tracta de Miquel Sala, jove oficial de Mateo Matiello que residí a Cornudella amb la seva família durant el transcurs de la construcció de l'obra. Durant els anys de transició entre els segles XVII i XVIII, va estar en actiu un altre escultor homònim d'aquest que va obtenir molta anomenada. Si donem fe a les dades que aporta Ràfols, evidentment no pot ser el mateix perquè aquell morí a Barcelona el 1704⁽³⁵⁾.

CONDICIONS DEL RETAULE

Al contracte es donen unes normes respecte a com i de quina manera l'artista havia de dur l'obra a terme. El mestre Matiello havia de cenyir-se al projecte aportat per Isidre Espinalt. Havia de tallar personalment les parts més compromeses del retaule, com són les vuit figures de sants, l'adornament del sagrari i el nínxol de la mare de Déu.

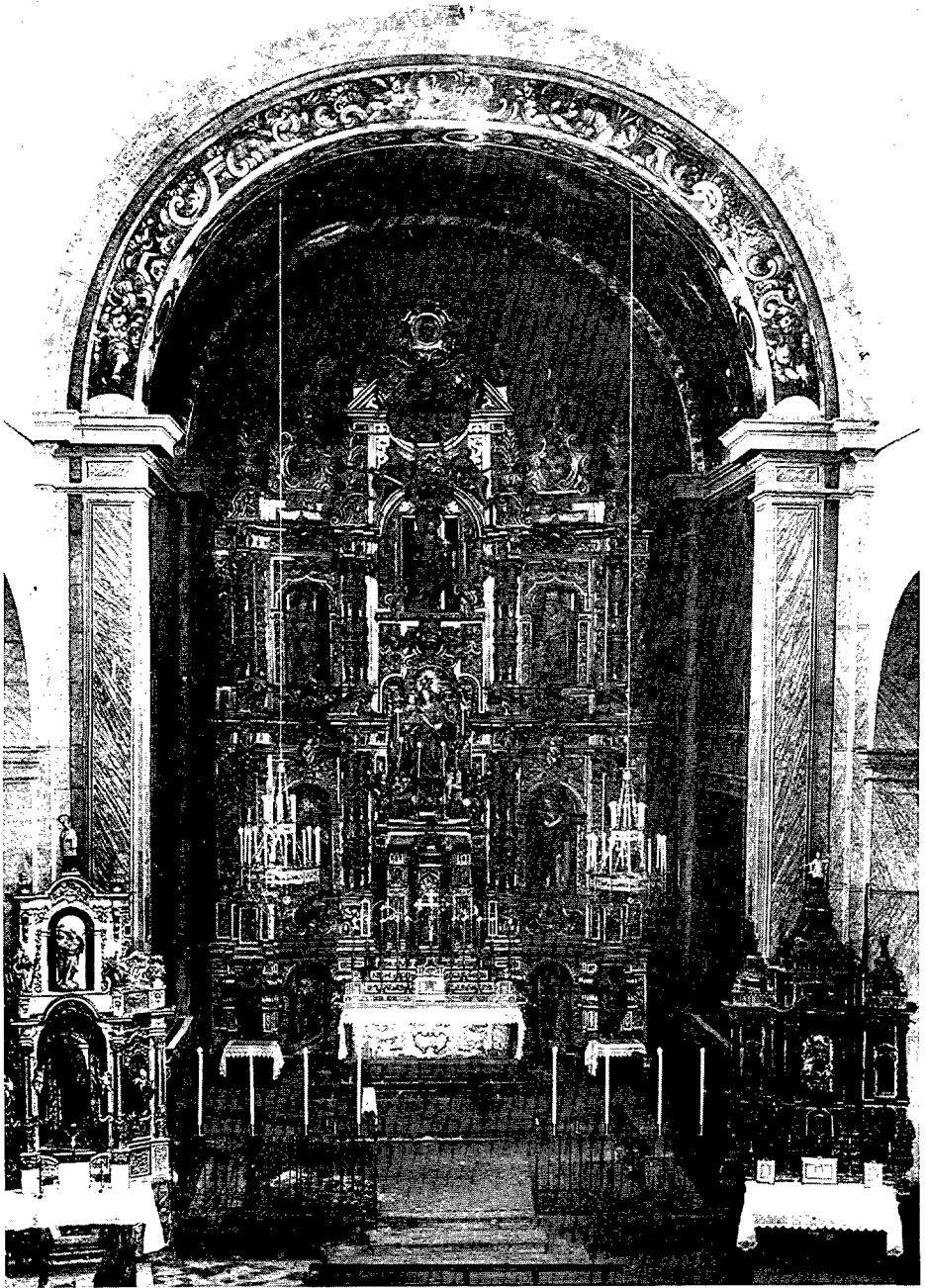
Al contracte se citen retaules de diferents llocs que els regidors de Cornudella consideraven dignes d'esment per fer de model a l'escultor. Per exemple, en el moment que es demana de M. Matiello que afegeixi una glòria de serafins amb instruments musicals a la fornícula de la Verge, s'hi esmenta que han de ser millors que els d'Escaladei. Cal suposar que la referència es feia al retaule major de la cartoixa del Priorat, en la confecció del qual havia treballat un avantpassat d'Isidre Espinalt, a més a més d'Agustí Pujol i altres. Per a la realització de l'escultura del sagrari es prengué com a model el de l'església dels pares jesuïtes de Tarragona,

(32) MARTINELL, C.: *Arquitectura i escultura barroques a Catalunya*, Barcelona, 1961, vol. II, p. 159.

(33) *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña*, vol. II. Barcelona 1953, p. 151.

(34) A.H.A.T. Arxiu not. de Cornudella, Man. not. anys 1730-1751, f. 30r. Vegeu Doc. XIII.

(35) *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña*, vol. III, Barcelona, 1953, p. 12.

Retaule major de Santa Maria de Cornudella. Autors: Isidre Espinalt, autor de la traça. M. Mastiello, autor de l'obra (1730), destruït. Foto: Arxiu Mas

mentre que per a la talla de l'interior, el mestre Matiello havia de fixar-se en el retaule major de Sarral, obra feta, també, al taller dels Espinalt.

Com tantes vegades, hem de lamentar la impossibilitat de comprovar el retaule de Cornudella amb cap dels que se citen, sobretot pel fet que tant el de la cartoixa d'Escaladei com el de Sarral van ser destruïts de manera fortuïta o intencionada abans que s'inventés la fotografia.

Després de les puntualitzacions que pertoquen pròpiament al treball artístic de l'escultor, al contracte també se'n determinaven unes altres d'ordre tècnic. Segons es diu, el sagrari s'havia de poder obrir mitjançant un torn.

L'escultor havia d'idear un sistema per pujar i baixar un quadre, a la pastera principal de la Verge Maria.

Un fet curiós, que fins aleshores no havíem trobat en cap altre document d'aquest tipus, és la concreció del fet que l'escultor havia de fer un accés a tota la part posterior del retaule. No és que aquest fet concret representés cap novetat, sinó que ho representa que s'esmentés en un contracte. És freqüent que la majoria de les peces retaulístiques tinguin unes portes al sòcol per poder passar a la banda de darrere del retaule.

Tradicionalment, van esculturades amb un alt relleu dels apòstols Sant Pere i Sant Pau, tot fent un paral·lelisme amb la funció que se'ls atribueix com a puntals en l'estructura de l'Església.

Ara bé, en el retaule de Cornudella, aquesta qüestió es concreta encara més des del moment que es demana a l'escultor que faci un entramat pel darrere del retaule amb uns taulons que en cobreixin tota l'amplada. D'aquesta manera, hi podia passar un home per encendre els ciris de cada fornícula. Al mateix temps, també havia de construir una escala perquè el mateix home accedís a la segona andana del retaule.

PAGAMENT

El preu total de l'obra fóra de 2.400 lliures, un preu realment alt en la mitjana de preus de retaules majors de dimensions similars. El retaule de Maspujols, que ja hem citat anteriorment, amb un mateix nombre d'escultures i una alçada semblant, costà exactament la meitat, 1.200 lliures. El preu total, el pagarien en sis anys, encara que el retaule havia d'acabar-se en quatre. El primer pagament fóra de 200 lliures i correspondria a tot el primer any. Durant tot el període següent fins a sis anys se li aniria pagant la resta en parts iguals.

El poble cedia a l'escultor la fusta d'alba que tenia arreplegada per fer el retaule. Però si M. Matiello en necessitava més, el poble se'n faria càrrec havent-la descomptat del preu total de l'obra.

L'artista i els seus oficials s'abstindrien de pagar impostos mentre residissin a la vila al llarg de tot el temps que durés l'execució del retaule.

Així, la vila també pagaria el cost dels panys i frontisses de les portes; dels ferros també, però no pas de l'aiguacuit, que se'n faria càrrec l'escultor. Igualment, havia d'anar al compte de la vila el lloguer de la casa que habitaria l'oficial per poder executar el retaule mentre durés l'obra. L'artista adquiria l'obligació de començar quan se l'avisés, i això fóra al cap d'un mes d'haver rebut les primeres 200 lliures que el poble havia d'arreplegar. Si l'artista no complia aquest pacte, hauria de pagar 100 lliures de sanció. Si no tenia acabat el retaule al cap dels quatre anys pactats, també se'l penalitzaria amb 200 lliures. Els regidors de Cornudella, molt meticulosos en totes les clàusules del contracte, no es van oblidar d'especificar que l'obra del retaule podria visurar-la un expert en qualsevol moment de totes les fases de la seva construcció. Si el visurador considerava que l'obra que s'estava realitzant no tenia la qualitat necessària o la perfecció deguda, el mestre Matiello s'obligava a refer-la pagant de la seva butxaca el cost de l'expert. Si, contràriament, l'observació del visurador constatava que l'obra de l'artista era correcta, la seva tasca la pagaria la vila.

Els pagaments s'havien d'anar fent amb regularitat, a excepció feta de l'últim termini, que correspondria a l'any 1736. Conseqüentment, el jove escultor Miquel Sala va haver de sol·licitar a M. Matiello una quantitat a compte dels diners que se li devien per diferents conceptes, entre ells el retard en el pagament del seu treball⁽³⁶⁾. No sabem si els deutors de M. Sala eren directament els administradors de l'obra del retaule o si era el seu mestre que, en no haver cobrat, tampoc no podia pagar-li. El cas és que el 8 de març de 1736, M. Sala signà àpoca amb M. Matiello per valor de 70 lliures.

Probablement, per les pressions d'uns i altres, els administradors es devien veure forçats a crear un censal per poder liquidar les darreres 200 lliures a Matiello. Aquest era el valor de l'últim termini que se li devia pel seu treball del retaule major⁽³⁷⁾. El 23 de març de 1736, M. Matiello signava àpoca amb els administradors de l'obra del retaule segons la qual havia rebut les 2.400 lliures acordades. A més, manifestava que estava content i satisfet i per això hi havia afegit algun element sense tenir-ne cap obligació⁽³⁸⁾.

ESTRUCTURA

El retaule era tot de fusta i constava de tres cossos verticals i tres d'horitzontals. El componia un conjunt essencialment reticular que tan

(36) A.H.A.T. Arxiu notarial de Cornudella. Man. not. anys 1730-1751, f. 460.

(37) A.H.A.T. Arxiu not. de Cornudella, anys 1730-1751, f. 459, vegeu doc. XV.

(38) A.H.A.T. Arxiu not. de Cornudella, anys 1730-1751, f. 460. Vegeu doc. XVI.

sols era transgredit en el cos central, a la manera dels esquemes que Martinell inclou en la seva tercera fase, és a dir, aquella en què el pla reticular queda trencat per la importància que adquireix la fornícula principal que envaïx el cos superior en trencar l'entaulament.

L'estructura del retaule és molt semblant a la del de Maspujols, que Isidre Espinalt havia contractat l'any 1704 i que s'havia col·locat al seu lloc el 1720. Amb els canvis dels temps, també havien canviat les concepcions dels retaules, i per tant, hi percebem unes transformacions radicals quant als seus elements arquitectònics o estructurals. L'artista abandona definitivament les columnes salomòniques i en canvi es recrea més en tota una sèrie d'elements decoratius molt rics que envaïxen tots i cadascun dels components del retaule, siguin columnes, entaulaments, fornícules, etc. D'altra banda, persisteixen unes característiques personals d'Isidre Espinalt, com són les curioses arcades de les fornícules de la part superior i la fornícula central. Amb les de la part superior, l'artista segueix uns esquemes semblants a uns arcs cornupials rebaixats, mentre que l'arc central és trilobulat i emmarca molt bé la figura de la Verge.

ICONOGRAFIA

En aquest retaule, se segueix una ordenació iconogràfica segons un sistema jeràrquic. Es comença a la part superior amb un bust del Pare Etern; al dessota, el seu fill representat com a Salvador del món i, en un nivell més baix, però a la part central, la mare de Déu amb el nen Jesús. La fornícula que ocupa la Verge fa d'eix distribuïdor de les altres cinc del retaule: dues a cadascun dels carrers laterals i una altra al seu damunt.

Segons els acords presos per les parts, Mateu Matiello havia de tallar un total de vuit sants de cos rodó i dos atlants. Les imatges anirien a les fornícules de cada carrer i els atlants al basament. A les portes de la socolada, hi anirien dos mitjos relleus de Sant Pere i Sant Pau, tal com era tradicional. També s'hi afegiren quatre mitjos cossos dins de medallons, dos a la part baixa amb els busts de Sant Joan Baptista i Sant Bru i dos més a la part alta amb Sant Bartomeu i Sant Jaume. Els sants que ocuparien les fornícules del primer pis havien de ser Sant Julià i Sant Josep.

Hem percebut unes certes discordances entre les imatges dels sants que es van decidir al contracte i les que descriu mossèn R. Robert al seu inventari de l'església de l'any 1933⁽³⁹⁾. Per raons que desconeixem les imatges de mig cos de Sant Joan Baptista i de Sant Bru, l'artista les va fer de cos sencer, i són les que situà a les fornícules de la primera andana, mentre que als medallons representa el bust de Sant Bartomeu i Sant

(39) A.H.A.T. ROBERT, R.: *Inventario de la Iglesia parroquial de Cornudella*. 1933.

Maur. A la part superior col·locà les imatges de Santa Anna i Sant Joaquim, de les quals no en diu res el contracte i, en canvi, l'escultor va deixar de fer els medallons amb els busts de Sant Jaume i Sant Bartomeu, tal i com s'havia compromès. Potser és a les imatges de cos sencer que fa referència M. Matiello al moment de signar l'àpoca del retaule i fer constar que hi ha afegit alguna cosa sense tenir-ne obligació.

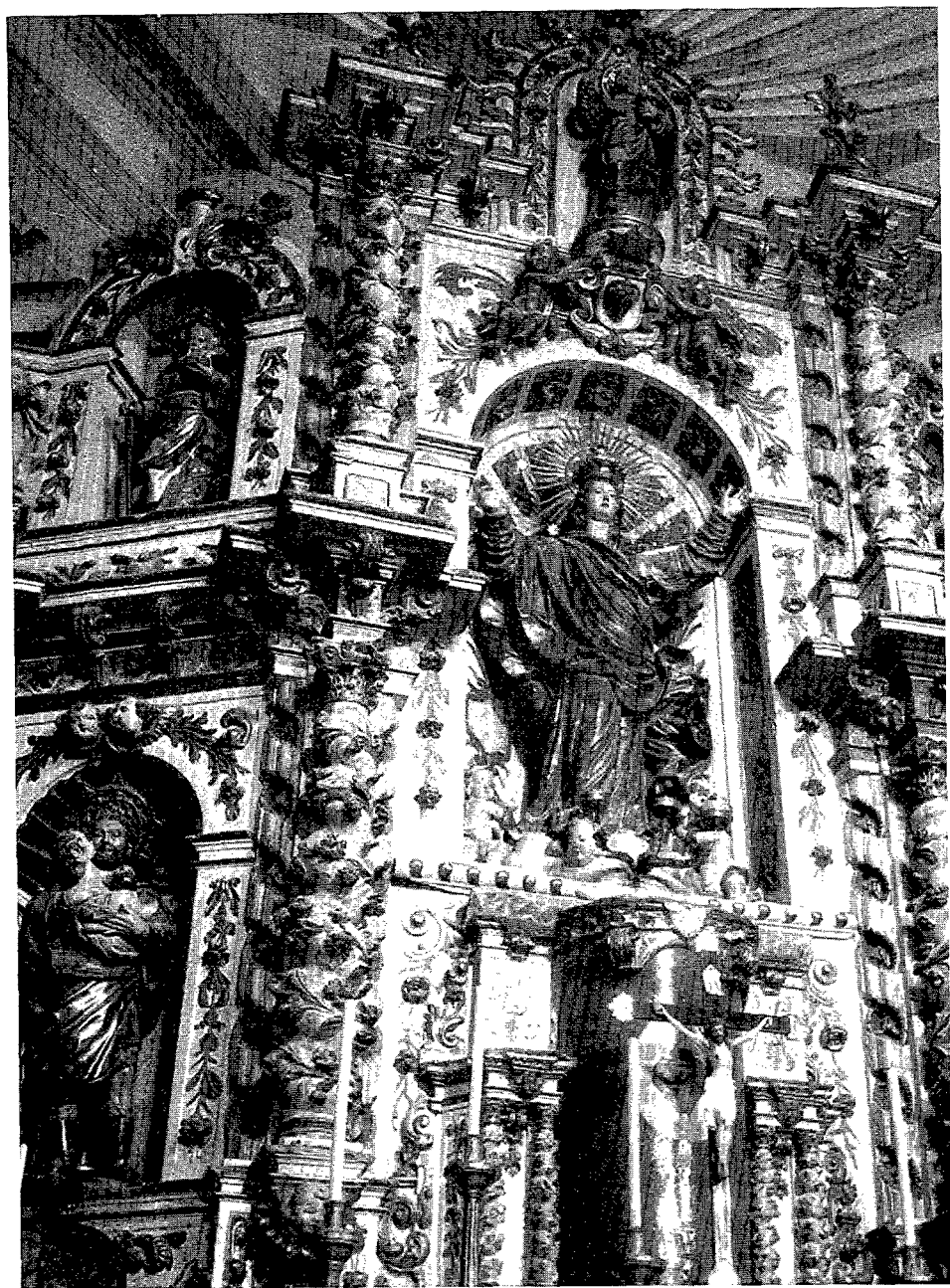
Cal que tinguem en compte que Mateo Matiello signà el compromís de fer un retaule segons una traça prèvia d'Isidre Espinalt i que havia estat aprovada pels regidors de Cornudella en representació del poble. Això vol dir que en el moment de signar el contracte no van concretar-se pas absolutament tots els detalls de què constà, sinó els afegits que l'artista hi havia d'incloure o les variacions que es volien fer respecte al projecte d'Isidre Espinalt. Per tant, és possible que les imatges de Sant Joaquim i Santa Anna estiguessin incloses al projecte del retaule i pel fet que no calia fer-hi cap esmena, no es van esmentar al contracte. Una altra possibilitat és que fossin les talles que substituïren les de Sant Julià i Sant Josep que tenien que ocupar les fornícules de la primera andana, que posteriorment no hem vist a la fotografia que es conserva del retaule. Les imatges definitives de Sant Joaquim i Santa Anna fan 1'20 m i les de Sant Bru i Sant Joan Baptista 1'40 m. Naturalment, la imatge central de la Verge és d'una mida més gran, 2'30 m.

La iconografia del retaule se'ns presenta molt moderada quant a moviment i en el sentit expansional dels cossos de les figures i expressió de sentiments. Sembla que els aires barrocs han quedat lluny i que retorna la mesura del classicisme. Considerem que l'escultor Matiello no gaudia d'una habilitat excessiva en la concepció i execució de les escultures d'aquest retaule, diferentment de la bona execució que mostra la seva part arquitectònica.

1736. RETAULE MAJOR DE BARBERÀ (Conca de Barberà)

Segons consta al llibre de comptes de la sagristia del lloc de Barberà, el retaule major de la parroquial, van posar-lo al seu lloc pel mes d'agost de 1736⁽⁴⁰⁾. Probablement coincidint amb la festa de la Verge Assumpta, patrona del poble i titular del retaule. Però en canvi, fins el 20 de setembre no se celebraren les festes de la nova erecció amb focs i música.

(40) *Llibre de Comptes de la Sacristia delloch de Barbara en lo qual es troban los comptes donats per los sacristans*, any 1682, p. 1. Llibre escrit per mossèn Gaspar Sauvo, que ens dona les notícies referents a l'autor i col·locació del retaule major de l'església que ell mateix va costejar.

Retaule major de la Verge Assumpta de Barberà. Autor: Isidre Espinalt (1736), destruït.
Foto: Arxiu Històric del Centre BxC de C.

L'obra havia estat feta per Isidre Espinalt de Sarral i pagada pel rector i benefactor del poble, mossèn Gaspar Sanvó.

La part central del retaule, l'ocupava la Verge asseguda sobre núvols com si fos un tron resplendent. En un nivell inferior hi havia les talles de Sant Josep i Sant Gaspar, patró, aquest darrer, del patrocinador de l'obra. A la part superior hi havia les imatges de Santa Anna amb la Verge quan era petita agafada a la mà, i Sant Joaquim.

Tretze anys després de la construcció del retaule, el van daurar quan era rector de la parròquia mossèn Tomàs Gelambí.

1778. RETAULE DE PONTILS (Conca de Barberà)

Tampoc no tenim cap document que ens avali que Isidre Espinalt treballés per a la vila de Pontils. Novament, és l'inventari de la parròquia, escrit per mossèn Antoni Bergadà l'any 1924, que ens en dóna la informació. Segons aquest inventari, Isidre Espinalt era l'autor del retaule major que la vila havia dedicat a Santa Maria, l'any 1778⁽⁴¹⁾.

1778. RETAULE DE SANT MIQUEL I DE LA VERGE DEL LLIRI DE CIUTADILLA (L'Urgell)

Sabem que Isidre Espinalt va treballar a Ciutadilla per les anotacions d'un llibre de comptes anomenat «de Sant Miquel i de la Mare de Déu del Lliri» on consten les despeses que es van realitzar entre els anys 1723 i 1869 a la parroquial⁽⁴²⁾. En una data sense determinar, hi diu que s'ha pagat a l'escultor de Sarral la quantitat de 184 lliures i 15 sous a compte de les 190 lliures, que era el preu total del retaule. Com que no s'hi concreta de quin retaule es tracta, suposem que devia ser el que van dedicar a la Mare de Déu del Lliri, que, com veurem, s'anava completant per parts.

El 15 de febrer, el rector de Ciutadilla, mossèn Busquets, escriu al mateix llibre de comptes que es van pagar a l'escultor Isidre Espinalt 28

(41) A.H.A.T. Mossèn BERGADÀ, A.: *Inventario de la iglesia parroquial de Pontils*, 1924.

(42) A.H.A.T. Arxiu not. de Ciutadilla. Llibre de Sant Miquel i de la Mare de Déu del Lliri, 1723-1869.

lliures i 2 sous per una mesa a la italiana que havia fet per a l'altar de la Mare de Déu.

Uns anys més tard, l'11 d'abril de 1780, es va pagar al mateix escultor la quantitat de 40 lliures a compte de dues imatges de sants i dos àngels que estava fent per al mateix altar. Posteriorment, el 6 de setembre de 1780, li pagaven 10 lliures per dos àngels que es col·locaren als peus de la Verge.

Aquest retaule, el daurà Anton Pina per 260 lliures.

1778. RETAULE MAJOR DE CIUTADILLA (L'Urgell)

Al mateix temps que l'anterior retaule, Isidre Espinalt realitzava el retaule major que havia contractat l'any 1778 per un preu de 1.625 lliures⁽⁴³⁾.

I també, al mateix llibre de comptes i abans que el retaule de Sant Miquel i de la Mare de Déu del Lliri, es fa constar que s'han pagat a «l'escultor de Sarra» 1.711 lliures i 18 sous per realitzar la Verge dels Dolors.

1780. RETAULE DEL ROSER, DE GUIMERÀ (L'Urgell)

Les notícies referents a les obres de la parroquial de Guimerà, les hem extret d'uns apunts de mossèn Sanç Capdevila que fins fa poc restaven inèdits a l'Arxiu Diocesà de Tarragona⁽⁴⁴⁾.

L'any 1780, s'encarregà a Isidre Espinalt que fes un retaule de la Verge del Roser pel preu de 500 lliures. El nou retaule en substituiria un altre que probablement consideraven envellit i que havia estat contractat el 8 de desembre del 1549 al pintor Joan Palau, de la Selva del Camp.

El retaule d'Isidre Espinalt era tot de fusta, com la mesa, i constava de tres cossos; Una part inferior o pedestal, un cos central on hi havia la Verge del Roser acompanyada per Sant Domènec i Santa Caterina al costat dels quals hi havia, entre dues columnes, Santa Llúcia i Santa

(43) Vegeu nota anterior.

(44) A.H.A.T. Arxiu notarial de Guimerà. SANÇ CAPDEVILA: *Llibre de varies notes*.

Àgueda. Les mides de les imatges eren 1'75 m la figura central i 0'95 m les laterals. Eren totes de fusta policromada. A la part més elevada del retaule hi havia una capelleta amb la imatge de Sant Joan Evangelista.

Mossèn Sanç Capdevila ens informa als seus manuscrits que aquest retaule es va daurar en dues etapes perquè, o bé la primera havia quedat inconclusa, o bé perquè podia haver estat malmesa per alguna raó que ignorem.

Una primera intervenció, la hi efectuà, l'any 1792, l'artista Joseph de Miquel i Espanya, i la segona va fer-se l'any 1831.

1785. DIVERSES OBRES A LA CAPELLA DEL NEN JESÚS, DE GUIMERÀ (L'Urgell)

Segons l'inventari realitzat per mossèn Requesens l'any 1926, a Guimerà hi havia una petita capella dedicada al Nen Jesús, situada a la part baixa del poble⁽⁴⁵⁾.

Constava d'una sola nau, amb dues capelles a cadascun dels seus costats. Les mides eren de 11'28 m de llargada per 7'30 m d'amplada i 8 m d'alçada.

La capelleta constava d'altar major i quatre capelles amb els seus corresponents altars dedicats a les següents devocions; el retaule major, el retaule de Sant Esteve, el retaule de la Mare de Déu de la Soledat o dels Dolors, el retaule del Sant Crist i el retaule de Sant Josep.

D'aquests retaules, el retaule major i una talla de la Verge a l'altar de Sant Esteve, eren d'Isidre Espinalt.

RETAULE MAJOR

Estava compost d'una mesa de fusta amb motlures al marc frontal. El sagrari era de fusta policromada i el seu mèrit artístic es limitava a un baix relleu a la porta que representava un calze. Destacava, al cos central, la imatge de l'Assumpció de la Verge dins una fornícula que, l'any 1921, fou substituïda per la del Sagrat Cor. Dues columnes a cada costat feien de marc a la imatge; al mig de les dues de la dreta hi havia la figura de Sant Joan Baptista i entre les de l'esquerra, Sant Agustí. El cos superior comptava, com a únic motiu, amb un plafó on hi havia esculpit el tema del Naixement.

El retaule fou construït per Isidre Espinalt l'any 1785.

(45) A.H.A.T. REQUESENS, J. M.: *Inventario de la iglesia parroquial de Guimerà*, 1926.

TALLA DE LA VERGE ASSUMPTA

Formava part de les dues imatges que componien el retaule de Sant Esteve i Isidre Espinalt l'esculpí l'any 1785.

1789. RETAULE DE SANT SEBASTIÀ, DE GUIMERÀ (L'Urgell)

El 22 de setembre de 1789, l'escultor Isidre Espinalt ja havia instal·lat el retaule de Sant Sebastià a la capella del mateix nom a la parroquial. Pel seu treball, l'autor va cobrar 900 lliures.

1795. RETAULE DE SANT FRANCESC XAVIER, DE NALEC (L'Urgell)

És l'únic retaule que sabem que Espinalt va confegir per a aquesta població. Va pagar les despeses de la realització qui en aquell moment era el capellà de la vila, Francesc Pareras, l'any 1795.

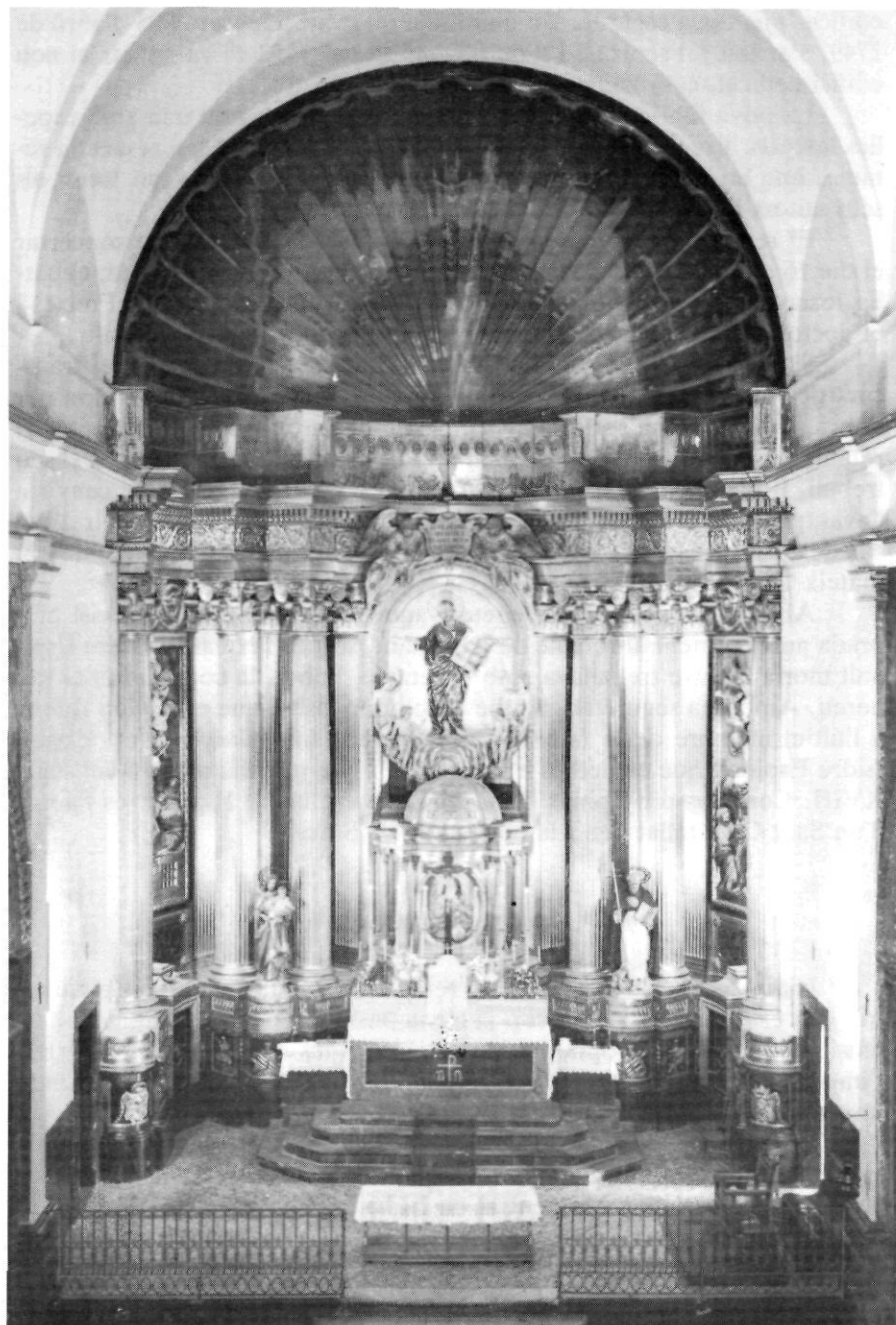
No tenim el contracte de l'obra però sí que disposem de la informació que ens aporta Joan Badia, rector de la vila, en l'inventari que va realitzar per ordre de l'arquebisbat l'any 1926⁽⁴⁶⁾.

1796. RETAULE MAJOR DE POBOLEDA (El Priorat)

També Poboleda és un altre dels pobles que encara avui conserva l'estructura arquitectònica del retaule major a més d'algunes altres restes del seu passat artístic.

Com la majoria de les poblacions catalanes del segle XVIII, Poboleda va experimentar un increment demogràfic notable que l'impulsà a

(46) A.H.A.T. BADIA, J.: *Inventario de la iglesia parroquial de Nalec*, 1926.

Retaule major de Sant Pere de Poboleda. Autor: Isidre Espinalt (1796), conservat.
Foto de l'autora

edificar una nova església. En una junta que van celebrar el 25 d'abril de 1749, s'arribà a l'acord; i l'1 de novembre del 1753 es va beneir el nou edifici dedicat, com l'anterior, a Sant Pere Apòstol.

La nova fàbrica és de grans dimensions, d'una solà nau amb capelles laterals. En el seu temps, cada capella devia tenir el seu respectiu retaule, que no conservem avui, però que tenim notícia de qui foren els seus autors i de quan es va realitzar.

El retaule major que la vila va acordar de fer fer, es va concertar el dia 16 de juny entre el reverend Pere Alzamora, vicari perpetu, el batlle Josep Borràs, i els jurats Joan Just, Joan Rocamora, Jaume Freixes i el doctor en medicina Josep Freixes, amb l'escultor Isidre Espinalt.

S'acordà que el retaule devia construir-se a Poboleda en el transcurs de tres anys. La vila donaria a l'artífex tota la fusta necessària per l'obra, així com casa i allotjament, mestre de cases, obres per assentar el retaule i vuit cavalls per poder anar de Poboleda a Sarraí i tornar. Pel seu treball, li pagarien a terminis 100 dobles. L'escultor s'havia de cenyir a l'avantprojecte presentat i aprovat per junta de la vila i el monestir d'Escaladei. Isidre Espinalt havia d'iniciar l'obra a principis de novembre del mateix 1796⁽⁴⁷⁾.

Al contracte també es repeteix aquella fórmula que hem vist emprada anteriorment al retaule de Passanant, segons la qual, si Isidre Espinalt moria mentre treballava amb el retaule, l'obra, la continuaria el seu hereu. Amb una seguretat gairebé absoluta pensem que es devien referir a l'últim membre de la família Espinalt que tenim documentat. El sisè Isidre Espinalt que es dedicà a l'escultura i que treballà al llarg del segle XVIII. Com ens diu Tomàs Capdevila, aquest Isidre Espinalt és l'autor d'un Sant Crist tallat per a la parroquial de Sarraí⁽⁴⁸⁾.

ESTRUCTURA

Isidre Espinalt va concebre el retaule de Poboleda amb els paràmetres de l'estil neoclàssic. Un cop ja havia passat totalment de moda la fastuositat ornamental pròpia del barroc, ara, a les darreries del s. XVIII, s'imposa la mesura i l'ordre en l'aspecte artístic i els escultors realitzen la seva obra en el predomini de la simplicitat.

El retaule té forma de gran semicercle que cobreix totalment el gran àbsis de l'església. Una gran socolada fa de basament al soberbi retaule, que consta d'un cos central on hi ha les imatges d'un enorme sa-

(47) A.H.A.T. Arxiu notarial de Poboleda, lligall Iglesia, vegeu doc. XVII. De la contractació d'aquest retaule ja ens en parla FONTS GONDOLBEU, A.: *Monografia acerca del origen del monasterio de Scala Dei y de la vila de Poboleda*, Barcelona, 1914.

(48) CAPDEVILA, T.: *Sarraí, notes històriques de la vila*, Valls, 1934, p. 97.

grari i la talla de cos sencer del patró de la vila, Sant Pere. El cobreix un entaulament a manera de cobricel sobre aquesta part del retaule i al mateix temps és un element de separació de la part inferior.

A les parts més extremes del retaule es conserven dos grans relleus a manera de grans quadres escultrats on es relaten històries de la vida de Sant Pere: l'alliberament de l'apòstol de la presó i la guarició del paralític. Aquests relleus, juntament amb la figura central del sant i els àngels als seus peus, són l'únic record de les imatges escultrades per Isidre Espinalt. La resta devia ser destruïda durant la guerra de 1936.

Ens crida l'atenció el fet que no concordin les imatges que Isidre Espinalt es comprometia a tallar pel retaule i les que s'hi trobaven l'any 1925⁽⁴⁹⁾. Segons el contracte, a les fornícules col·laterals a la central de la primera andana hi havien d'anar les imatges de Sant Joan i Sant Antoni de Pàdua, i a la segona, una Verge de la Concepció amb les figures de Sant Francesc i Sant Isidre.

A la descripció que mossèn J. Queralt fa al seu inventari de l'any 1925, ens diu que els sants extrems de la primera planta eren Sant Pau i Sant Antoni i que els més propers al sagrari, Sant Jaume apòstol i Sant Joan Evangelista. A la part superior hi havia, al centre, la Santíssima Trinitat i, als costats, Sant Bru a la dreta i Sant Bernat a l'esquerra.

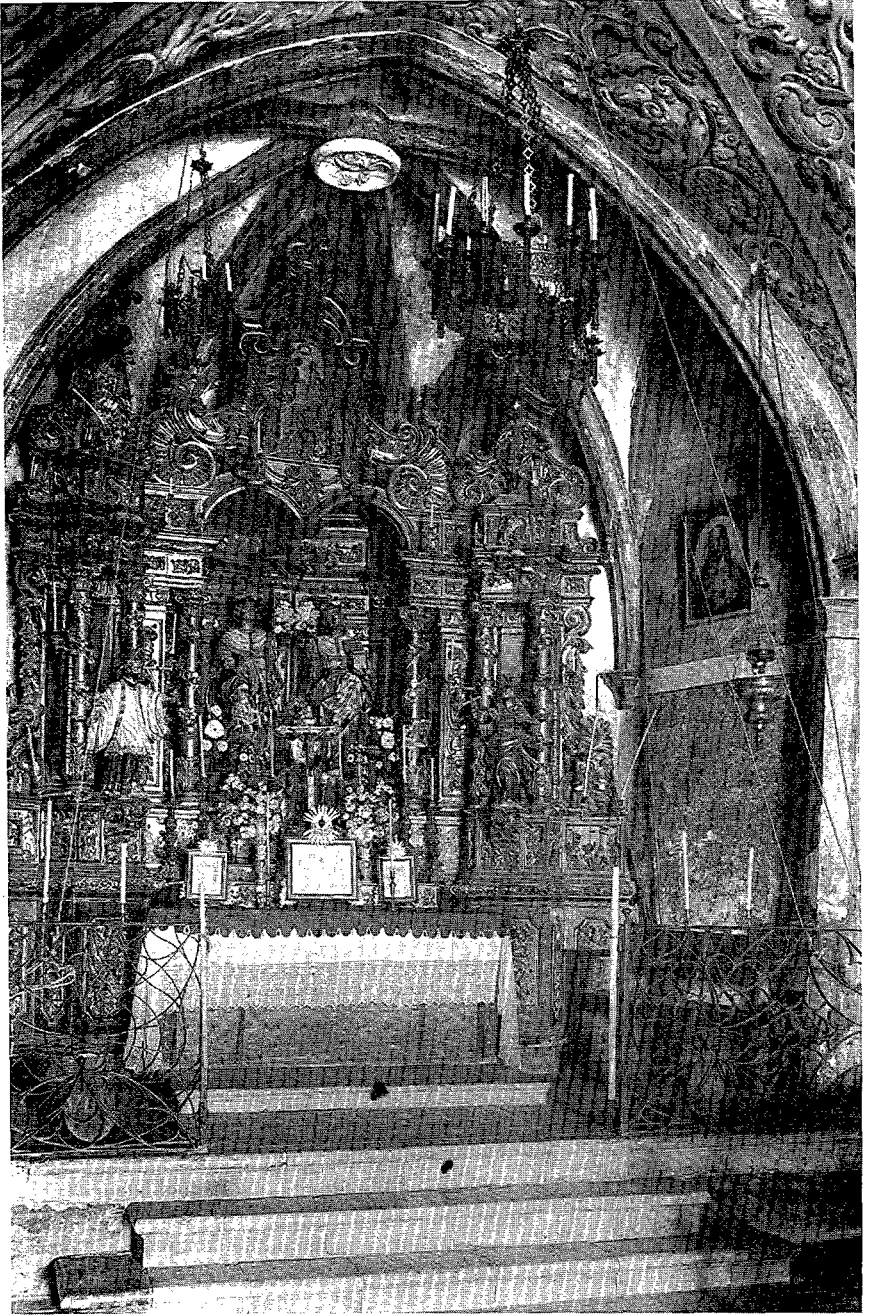
No coneixem les raons dels canvis d'advocacions perquè no en tenim cap document que ens ho aclareixi.

DAURAT

El daurat va fer-se pel setembre de 1811⁽⁵⁰⁾

(49) QUERALT, T.; PIÑAS, R.: *Inventario de la iglesia parroquial de Poboleda*. 1925.

(50) FONTS GONDOLBEU, A.: *Monografía acerca del origen del monasterio de Scala Dei y de la vila de Poboleda*, Barcelona, 1914.

Retaule dels Sants Cosme i Damià de l'ermita de Sarral. Autor: Isidre Espinalt (1770), destruït. Foto: Arxiu Mas

APÈNDIX DOCUMENTAL

DOCUMENT I

1703, desembre, 13

L'escultor Isidre Espinalt es compromet a fer un retaule als sagristans de la confraria del Santíssim Nom de Jesús de la vila de Maspujols.

Entre lo ajust y ajustat entre lo Sr. Isidro Espinalt, escultor, habitant en la vila de Sarreal, Archebisbat de Tarragona, y Joseph Barenys, Pau Pujol, dit Gall com a sagristans de la confraria del Santíssim Nom de Jesús del present lloch de Maspujols ab plena deliberacio del Consell o Capítol dels fadrins y essent presents lo Magnífich Pere Pujol, ciutadà honrat de Barcelona, Joan Pujol, dit gallet, Joseph Llaurador, Joseph Mestre, Joseph Vilanova, dit Moliné, Manuel Salvat, Pere Joan Borrás, Isidro Pujol, Joseph Salvat, Joseph Vilanova, dit povill, Jaume Mestre, Francesch Llaurador, Carlos Salvat, Roch Ciurana y Jaume Barenys de Maspujols, Comptat de Prades y Archebisbat de Tarragona, se son ajustats los pactes següents:

Primo lo Sr. Isidro Espinalt promet fer un retaule de escultura ab la forma esta fet lo retaule de la capella dels Srs. Pujol accepta que en llocs dels tres serafins son al pedestal ha de haver al () del Nom de Jesús en mig cos de Sant () en lloch dels quartos se deixe a la disposicio de dit Isidro per fer ne això y tota fiança en lo demés del retaule pugue fer los adornos a la sua aconomia y que als pedestals hagen de ser los quatre evangelistas format lo dit retaule ab sis pasteres ab sas fiheras, ço es, a la primera andana Santa Anna, Santa Elisabet, a la segona andana La Purissima, al mig Sant Joan y Sant Joseph. Y com tot treball requereix paga, per so donem a dit Sr. Espinalt del dit retaule, doscentas sexanta quatre lliuras, dich 264 ll. pagadoras ab sis anys ab iguals pagues comensant l'altra paga següent Nadal primer vinent a un any. Y així mateix ().

Arxiu parroquial de Maspujols. Man. Not. Anys 1703-1721, s.f.

DOCUMENT II

1704, març, 16

Isidre Espinalt signa un rebut de 60 ll. del clavari i sagristans de la Confraria del Santíssim Nom de Jesús de Maspujols, corresponent al primer pagament pel seu treball al retaule.

Isidro Espinalt, escultor, habitant de la vila de Sarreal, Camp y Archebisbat de Tarragona, de grat firma apocha rebuda al Magnífich Pere Pujol, ciutadà honrat de Barcelona, a Joseph Barenys y a Pau Pujol dit Pere Pujol, com a clavari de la Confraria del Sant Nom de Jesús de Maspujols y dit Barenys y Pujol sagristans de dita confraria en lo present y corrent any de 1704, de 60 ll. que dits son per la primera paga que dit clavari y sagristans havien promes a dit Espinalt per la obra del retaule com esta contengut en lo acte fet y firmat en ma poder dels noms avall escrit que las quals hi havien de donar per Carnestoltes prop passat y ditas 60 ll. confessa haver agudas y rebudas vuy dia present en presentia de nottari y testimonis.

Testes: Domingo Prats, sirurga y ().

Arxiu parroquial de Maspujols. Manual not., anys 1703-1721 s.f.

DOCUMENT III

1704, març, 16

Compromís per a fer el retaule major de Maspujols entre Isidre Espinalt i els representants de la vila.

Sia a tots notori que nosaltres Joseph Salvat dit del portal, Jaume Pla y Gabriel Ferrater, jurats en lo present any 1704 de la present vila de Maspujols, tenint ordre del Consell per a justar y concertar lo retaule major de la Iglesia de la present vila ab Isidro Espinalt, escultor de la vila de Sarreal haventnos tots conferits en la abadia havem ajustat y concordat lo següent:

Primo Isidro Espinalt se obliga dins lo termini de quatre anys en ferlos un retaule major de la qualitat següent: es a saber, que dit retaule ha de tenir cinquanta quatra pams de alsada y trenta quatra de ampla y se ha de fer segons la trassa que esta al dors de ella escrita de ma mà y firmada per mi notari infrascrit si del modo esta aquella ab la advertencia al dors escrita. Y porque tot treball requereix pago nosaltres los sobredits jurats prometem donar y pagar al sit Sr. Espinalt mil y cent lliuras del modo següent:

Primo per lo dia de Nostra Senyora de agost primer vinent prometen donar cent y quaranta ll. y despres consecutivament tots anys cent quaranta ll. fins acabat de pagar. prometen anar (bus) car lo retaule a (Sar) ral y darli mestres de casas pera acenarlo () li lo gasto () asi per plantar la obra per lo que complir se obligan tots los bens de la universitat mobles, immobles ab submissio renunciació y ab jurament. Y dit Espinalt promet també lo cumplir lo dalt dit ab obligació de tots sos bens mobles immobles y ab jurament.

Al marge

un sacrari petit a mes del sacrari principal y un march)

Testes: Agustí Baget y Pere Joan Juncosa.

Arxiu parroquial de Maspujols. Man. not. anys 1703-1721 s.f.

DOCUMENT IV

1705, agost, 17

Isidre Espinalt signa àpoca amb els jurats de la vila de Maspujols conforme ha rebut el segon termini del pagament corresponent al retaule major.

Lo Sr. Isidro Espinalt, scultor de la vila de Sarreal, Archebisbat de Tarragona, firma apocha de rebuda als honorables Joseph Bonet, Joan Salvat y Isidro Cervera, presents, jurats en lo present y corrent any de Maspujols, de cent ll. dich 100 ll. y dites

te rebudas a bon compte per la segona paga del retaulo major esta treballant per la iglesia del present lloch que caygué lo dia de Nostra Senyora de Agost prop passat. Y així renuntians, firme y jure la present actum.

Testes: Lo Sr. Joan Pamies y Pau Mestre, appotecari, tots de Maspujols.

Arxiu parroquial de Maspujols. Man. not. anys 1703-1721. s.f.

DOCUMENT V

1705, agost, 17

Isidre Espinalt es compromet amb els jurats de Maspujols de posar la primera andana del retaule major per la festa de la Mare de Déu d'Agost.

Lo Sr. Isidro Espinalt escultor de la vila de Sarreal, Arquebisbat de Tarragona com en los pactes passats del ajust del retaulo y hagué quinocasió en lo de portar las parts del retaulo, perso, novament, gratie etc. promet y se obligue als honorables Joseph Benet, Joan Salvat, y Isidro Cervera, jurats en lo present y corrent any de Maspujols, de fer, y tenir posat en la present iglesia la primera andana del retaulo major per lo dia ho festa de Nostra Senyora de Agost primer vinent sens ninguna dilasió. De lo demés conforme los pactes contenguts en lo acte del ajust y per attendrer y complir se obligue dit Espinalt tots y sengles bens, mobles y renuntians y submetentse y ab jurament.

Testes: lo Sr. Juan Pamies y Matheu Llaurador () tots de Maspujols.

Arxiu parroquial de Maspujols. Man. not. anys 1703-1721, s.f.

DOCUMENT VI

1736, març, 8

Els Regidors de Maspujols acorden arrendar les premses del Comú per poder pagar a Isidre Espinalt les 83 ll. que se li deuen pel seu treball-al retaule major.

Los Magnífichs Regidors de Maspujols del present any qui son Francesch Barens, Sebastia Salvat y Joan Borrás per quant consta en la present Comuna trobarse de ent la quantitat de 83 ll., mes o menos, a Isidro Spinalt scultos, de la vila de Sarreal, que tant los magnífichs Regidors expressats prometen, en nom del Comu, de donar dita satisfacció al Sr. Isidro Spinalt. Y prometen dita satisfacio donarla en ferse lo arrendament de las premsas de dit comú, es consignar al Sr. Espinalt lo haver de cobrar de dit arrendador, luego de lliurar lo arrendament de ditas premsas, reservantse los dits Regidors lo dit Comú, lo registrar las rebudas de dit Comú y costejar y veurer si es la dita quantitat mes o menos, en lo que conve alt Isidro Spinal. Per lo que ne obligan dits Regidors los bens de dit Comú de Maspujols et renuntiatio juran firman actum.

Testes sunt Pere Fontserre cirurgia y Pere Garbí mestre fuster tots habitants en lo dit lloch de Maspujols.

Arxiu parroquial de Maspujols. Mn. not. anys 1721-1736, s.f.

DOCUMENT VII

1714, desembre, 26

Apoca de Isidre Espinalt al rector de Vilavert

Isidre Espinalt escultor de Sarral signa àpoca al rector Joan Francisco Vilamajor, rector de Vilavert, per 28 dobles moneda barcelonesa las quals son en satisfacció d'un sagrari per posar o exposar lo Santíssim y un sagrari per la reserva y gradas tot per lo altar major de la present iglesia de Sant Martí bisbe del lloc de Vilavert lo qual me ha entregat dit Espinalt,

Se va concertar el mes de mars de 1714 se li va pagar aquell dia 7 doblas y el dia present altres 7 doblas. Total 28 doblas.

Testes: Joseph Cabellos fadrí escultor de Sarreal y Francisco Montserrat Cathedric de Teologia en la Universitat de Barcelona, natural de Valls.

A.H.A.T. Arxiu notarial de Vilaverd. Man. not. anys 1714-1737, s.f.

DOCUMENT VIII

1715, febrer, 5

Contracte per fer una llitera per a la Mare de Déu d'Agost de Bràfim entre el rector de la vila, Ambrosi Vidal, i l'escultor Isidre Espinalt.

Isidro Spinalt scultor de la villa de Sarreal promet y se obliga a Joan Porta y Pera Mata procuradors de Nostra Senyora del Roser de la present vila, fer un llit per Nostra Senyora de la Assumpció ab Image de Nostra Senyora segons lo diseny per mi firmat Dr. Ambrosi Vidal, rector de la present parroquia, per lo preu de vuytanta ll. dich 80 ll. ab los modos de la paga es que dit Isidro Spinalt reb de dits procuradors 40 ll. de contans y las restans se li prometan pagar y satisfacer lo dia que concluda dita obra se ha de entregar lo dia 1 de agost y se troba que los coxins no an de ser inclosos en dita obra se que seran naturals y an de corre a compte de dita confraria.

Dr. Ambrosi Vidal, rector de Bràfim
Isidro Espinalt, firmo

A.H.A.T. Arxiu notarial de Bràfim. Man. not. anys 1693-1721, f. 244 v.

DOCUMENT IX

1715, març, 17

Contracte per fer el retaule de Sant Antoni de Pàdua de Pont d'Armentera entre Joan Alemany, rector de la vila, i l'escultor Isidre Espinalt.

Vuy als diset de mars de 1715 se ha consertat fer un retaula a Sant Antoni de Padua de la iglesia parroquial del Pont de Armentera, de vint y set palms de alsada y

divuit de ampla ab un sant de bulto al natural y dos angels en peus al costat del sant un per part crescuts ab un candellero quiscun. Se dóna a Isidro Espinal la obra prometent tenirla posada per Sant Miquel de setembre, per lo cost de catorse doblas y mitja y lo quadro del Sant que tenim vuy en dita Iglesia. Vuy dia present se dona al dit Espinal quatre doblas y mitja, per lo dit Sant Antoni de Padua sinch doblas, y las sinch restants quant sia posada la obra. Y així ho firman vuy dia present. Y se ha de anar a secar la feyna a Serral.

Juan Alemany prevere y rector
Isidro Espinalt esculto

A.H.A.T. Arxiu notarial de Pont d'Armentera. Lligall Esglesia.

DOCUMENT X

1716, juliol, 28

Lletra de Isidre Espinalt al rector de Pont d'Armentera, Joan Alemany.

Despres de besar las mans ha vostre mercé paso ha posar a la sua comprensió com lo retaula de Sant Antoni se va rematant ya que lo any pasat aviam disposat fos acabat per Sant Miquel pro(p) vinent sia acabat y posat en sua puesto salvant en tot lo parer de Vostre mercé. Al fin vostre mercé dispondrà que si le alpaes ser acabat mes prest sera acabat dins tres semmanas. Yo estare agordant la resposta de Vostre mercé. Lo que li suplico y ho tindre ha tota estimació que pa lo donador de esta me anvia dos doblas que es cosa que me emportan y entregaulas al dit donador yo las tindre per ben rebudas. Lo nom de ell se diu Pera Juan Anglada escultor confiat de Vostre mercé. Y quedo a sos ordres.

Sarreal 28 de juliol de 1716.
Isidro Espinalt, escultor.

A.H.A.T. Arxiu notarial de Pont d'Armentera. Lligall Esglesia.

DOCUMENT XI

1716, juliol, 29

Pere Joan Anglada, escultor, signa àpoca de 5 ll. 12 sous en nom d'Isidre Espinalt.

Dich lo baix firmat que tinch rebut de mans del Senyor del Pont la suma y quantitat de sinch ll. dotsa sous las quals son de un retaula fa lo Sr. Isidro Espinalt. Y per fer lo ver fas la present rebuda de mà propia.

Vuy als 29 de juriolt 1716.

Pera Joan Anglada escultor de Sarreal.

A.H.A.T. Arxiu notarial de Pont d'Armentera. Lligall Esglesia.

DOCUMENT XII

1716, 7 febrer

Contracte del retaule de Sant Ramon Nonat per la parroquial de Sant Martí de Maldà, signat pel Dr. Pere Antoni Foguet i l'escultor Isidre Espinalt.

Sit omnibus notum etc. que entre lo Ilustre Reverent Pere Antoni foguet, Infermer i Canonge de la Seu Metropolitana Iglesia de Tarragona, primada de les espanyas, y lo senyor Isidre Espinal, escultor de Sarreal, fou tractat y concordat en preu fet de un retaule de Sant Ramon Nonat per la Iglesia parroquial de Sant Martí Maldà, Archebisbat de Tarragona, ab los pactes expressats en un paper fet y firmat per ditas parts que es del tenor següent:

En vista de la retroscrita carta després de aver anat a Sant Martí ea arribat vuy als 7 de febrer de 1716, lo dit senyor Isidre Espinalt, escultor de Sarral a conferir-se a Tarragona ab lo predit Ilustre Doctor Pere Antonj Foguet, Infermer y Canonge, y avent actuat entre los dos lo negoci de fer lo predit retaule nos avem concordat ab lo modo infrascrit y següent:

Primerament promet dit escultor a dit Ilustre infermer fer dit retaule, apenyar de fusta de alba, en la capella que es al costat de la del Sant Christo, de la Iglesia de Sant Martí conforme la trassa deliniada per dit escultor y firmada per dit Ylustre Infermer, excepto los dos escuts que son a la cornissa que no y an de ser.

Segonament, fer de bulto ab sas pasteras las figuras següents: Sant Ramon Nonat, vestit de Cardenal, ab lo globo del sagrament a la mà, per cap de altar. A la mà dreta de Sant Ramon, Sant Pere Apostol; a la mà esquerra Sant Antoni Abad. A la segona andana, Nostra Senyora de la Concepció, al mitg. Als collaterals, a la mà dreta Santa Anna, y a la esquerra Santa Magdalena. Per remate del retaule sobre la Puríssima Concepció un Sant Jusep y al nitxo que hi haurà sota Sant Ramon un Sant Francesc Xavier ajagut quant està expirant. Y ultimament, al peu del retaule, y als fermes de las columnas furanes, un bastaig a cada part y un () per lo frontal.

Tercerament, per las ditas imatges, columnas y lo restant del dit retaule, de tot relleu, segons demana lo art y dit retaule.

Quartament, fer y esculpir als escuts dels peus del dit retaule las armas de dit senyor Infermer, del modo que se entreguen dibuixades al dit escultor.

Quintament promet a dit Ilustre Infermer que farà lo dit retaule en lo espay y termini de un any y mitg contador des de vuy dia 7 de febrer de 1716 en avant. Y que anirà a assentar-lo en dita capella fentli lo gasto del comú y posat en Sant Martí. Y en cas que murysca que son hereu haje de cumplir tot lo predit.

Sextament y ultimament dit Ilustre Infermer promet a dit Escultor pagar lo cost dels ulls de porcelana que farà fer dit escultor per totes les imatges y bastaixos del dit retaule de Sarral a Sant Martí. Y fer a ses costes un plinto de pedra per lo peu del retaule, la mesa del altar. Y donar de assistencia de un mestre de cases pera fer las bastidas y lo que se oferira pera assentar dit retaule. Y pagar a dit Isidre Espinalt per la fusta y les mans siscentas lliuras en tres pagues iguals. La primera vuy dia 7 de febrer de 1716 a la firma del present contracte, la segona als 7 de novembre del corrent any 1716 y la tercera y ultima vissurat y assentat dit retaule en dita capella que a de esser als 7 de agost del següent any 1717. Y en cas que moyra dit Infermer haja de compliro tot son hereu. Y per així convingut tot lo predit ab concurrència y presencia del senyor Doctor Francisco Torrell prevere y comensal de la Santa Iglesia de Tarragona y

del Doctor Jusep Miró en ella habitant ho firmant de mans propias. En Tarragona vuy als 7 de febrer de 1716.

Vostre mercè Isidre Espinal escultor de Sarreal
Vostre mercè Pere Antoni Foguet. Infermer y Canonge de Tarragona

A.H.A.T. Arxiu notarial de Guimerà. CAPDEVILA, Sanç: *Llibre de varies notes*

DOCUMENT XIII

1730, agost, 21

Contracte per a fer el retaule major de Cornudella convingut entre els representants de la vila i l'escultor Mateu Metello.

Die 21 mensis augusti anno Domini 1730, in Comuna presentis ville de Cornudella comitatu Prades, Archidiocesis Tarracone.

Sit omnibus notum com nosaltres lo Reverend Doctor Joseph Virgili, prevere y rector de la parroquial Iglesia de Cornudella, com a laica y privada persona, lo Doctor en medicina Joan Baptista Pagés, Jaume Jové, Joan Serres, Joseph Franquet cirurgia, Joan Voltes, Joan Mas, menor, Jacinto Compte, Pere Bonet, en noms propis y ab facultat que tenen de tot lo poble, han ajustat, concertar y donat a fer lo retaule majó de escultura de la present Iglesia al mestre Matheu Matiello, habitant en Tarragona, mestre escultor de Barcelona; preu de 2400 ll. ab les pagues y ab los pactes continguts en la tava y es com segueix:

Pactes que se han fet y disposat sobre lo concert del retaule majó de la present vila de Cornudella.

Primo: Tinga obligació lo oficial a conformarse ab la trasa que el retaule se age de fer venir al puesto ahont se ha de colocar.

Item que los adornos de dit retaule aigen de esser treballats ab lo relleu abultat a proporció y que sien treballats ab tot finor y primor.

Item les figures principals de dit retaule que son vuit sants y dos bastaixos, aigen de ser treballats per mà del official pendrà dit retaule, y així mateix tots los adornos de sacrari y nincho de la mare de Deu.

Item totes les pasteres aigen de ser adornades com esta assenyalat en la trasa, en una de elles, però la de Nostra Senyora a de ser adornada ab una gloria de angels y serafins ab instruments millor que no està la de Escala Dei. Y en dita pastera se a de fer una guarnició entallada per armar un quadro y este se ha de baixar y pujar, y se a de anyadir dos angels més que no ya en la pastera de la Mare de Deu ab palmatories y ab proporció dels dos senyalats. Y així mateix se a de posar dos angels ab palmatories a la pastera de Sant Salvadó además dels dos senyals ab instruments.

Item lo sacrari se a de tancar y dobrir ab torn, y treballat de escultura com està lo dels Pares Jesuites de Tarragona. Y dins de dit sacrari a de estar adornat com lo de Sarreal.

Item a les portes que ya al paviment del retaule, tinga de fer lo official dos figures enteres, so és Sant Pere y Sant Pau de mitg relleu a proporció.

Item sapiga lo official que sempre y quant se voldrà visura lo retaule en qualsevol estat que sie se poga, so es un official de cada part juramentats en cas aige faltat dega pagar lo official los gastos de la visura, y en cas no age faltat, nosaltres devem pagar los gastos se auran fet, y despues de concluit dit retaule age de ser també visurat ab lo degut primor. Y tinga obligació de tigar acabat y plantat dit retaule a ús y practica de bom official, so es, que los visuradors no pugan judicaró segons la abilitat de l'official pendra la present obra, sino mirar si està perfecta segons art, trasa, y pactes presents en cas dits visuradors discorden se a de anomenar un tercer visor per part dels que cuydam de dita obra y les dos parts aigen de estar al que ló tercer visor dirà.

Item tinga obligació lo official de fer lo retaule es esta vila donant li una casa competent per poder treballar dit retaule, so es de les que vuy van a llogé.

Item sapia lo official que ans de posar mà a la obra si li donarà 200 ll. y la fusta que tenim, so es avaluada per un home de cada part juramentats y que se age de passar per lo que ell dira. Y que no pugue lo official demanar mes paga en lo discurs de un any, y despues tot lo demás preu se concertarà se li donarà en lo discurs de sis anys, cada any lo que li cabrà per pagues iguals y així mateix tota la fusta arreplegarem per fer dit retaule además de la que tenim. Si acàs dit oficial la amenester també la aige de pendrer lo official avaluada com dalt es dit. Y tot lo valor de dita fusta se age de rellevar del preu se concertarà dit retaule y después si falte fusta per acabar dit retaule, tinga obligació lo official de buscarla, obligantse los que cuyden de dit retaule de fer la donar dins lo terme si ni aurà y si lo duenyo no le de menester per son propi ús, al preu corrent ab condició que tota a de ser de alba.

Item sapia lo official que se li fara franch a ell y a tots sos fadrins de tot com si no estes a la vila.

Item sapia lo official tinga de fer una porta (ab ses frontises y panys pagant nosaltres dits panys y frontises y tots los ferros que se aura menester en dit retaule, menos claus y ayguacuit) a cada una de les pasteres per poder entrar un home a encendre los ciris, y així mateix a cada una de les dos andanas al igual de les pasteres a la part de dins, tinga de fer un tablado de posts per tota amplaria del retaule per poder passar per detras y així mateix una escala a cada part si sera menester ab los graons de posts per pujar fins a la segona andana.

Item sapia lo official que la pastera que esta vacua hi ha de fer un Sant Julia vestit de la manera se li dira, a proporció de Sant Joseph.

Item sapia lo official que los dos mitgs cosos que estan sota Sant Joseph y Sant Julià agen de ser Sant Joan Baptista y Sant Bruno y així mmateix, los altres dos mitgs casos que estan al més alt del retaule aigen de ser Sant Barthomeu y Sant Jaume.

Item sapia lo official que sempre y quant tingam les 200 ll. aplegades de la primera paga, que dins un mes despues de esser avisat tinga obligació de comensar a treballar dit retaule en preu de 100 ll. y se li dona de temps per acabar dit retaule quatre anys contant des del dia que comensarà a treballar dit retaule, y que dins de aqueix temps tinga de ser acabat y plantat a ses costes en pena de 200 ll.

Item se obliga lo official que si aurà ninguna pesa imperfe(c)ta del retaule que dega lo official traurela y tornarla a fer perfecta segons art trasa y tava ab tot primor tant figures com talla firma de la tava y pactes el official Matheu Matieldo, scultor y per a cumplir en la satisfacció de dites 2400 ll. ab les pagues y conforme està a sobre en la tava expressat obligam los sobredits en noms propis tots nostros ben aguts y per aver mobles e immobles renunciand a la ley de duobus et pluribus in solidum et simul in se obligantibus y a totes les demes lleys no puguen afavorir y al propi fora en quant se pugua sometentnos a qualsevol jutge tan Iglesiastic com secular in quem seu quos etc.

Et ego dictus Matheu Matiello escultor, admeto dit retaule per lo preu dit. Yo me obligo a ferlo dins los quatre anys y plantarlo ab tots los pactes y condicions que desobre esta expressat en la tava. Y en res de dita tava no contravenir aixís y conforme està expressat. Y com esta la trasa y planta feta per lo Sr. Isidro Espinalt, escultor, habitant en Sarreal, la qual trasa y planta esta firmada per lo sobredit Sr. rector y per dit Matiello y per a cumplir dites coses lo dit Matiello y la sua mulé? obliguen per ells y los seus tots sos bens aguts y per aver mobles e immobles priveligiats renunciant a totes les lleys les puguen afavorir per dit effecte. Y dita senyora renuncia ab lleys les puguen afavorir per dit effecte y dita senyora renuncia ab lleys benefici.

Al marge

Dia 23 de mars de 1736

Matheu Metello, escultor, annulle y escansella la present obligació per haver rebut dels administradors y obligats les dites 2400 ll. com consta de la appoca en la present (). dia 23 de mars de 1736.

Testes: Pere Juncoisa, Domingo Toda, sabaté tots de Cornudella.

DOCUMENT XIV

1736, març, 8

L'escultor Miquel Sala signa àpoca de 70 ll. que Mateu Metello li devia per diferents conceptes.

Ego Michael Sala, juvenis escultor domiciliatus in presenti villa de Cornudella, gratis firmo appoca vobis Matheo Matello esculptort, de 70 ll. moneda barcelonesa, les quals son per tots los interessos y promesses tant de adobs (per) mi, ma mulle, de soldats, per atrassos, com per qualsevol altra causa y raho me estan divent fins al dia present com ja esta dit, expressat a sobre en lo acte de Consigna Modus vero solutionis talis est et fuit que dites 10 ll. meses ha consignades que les cobra 70 dels Administradors del retaule majo de la Iglesia parroquial de dita vila de Cornudella la ultima paga li estant divent de dit retaule. Y jo estich satisfet de cobrar-les de dits Administradors. Et des presentis facio vobis appoca etc. soluto etc. firmans etc. jurans etc. acta etc.

Testes sunt Petrus Juncosa, Hyeronimus Domingo et Emanuel Bonet, omnes presentis villa Cornudella.

A.H.A.T. Arxiu notarial de Cornudella. Man. not. anys 1730-1751, f. 460.

DOCUMENT XV

1736, març, 23

Els administradors del retaule major acorden crear un censal per poder pagar a Mateu Matiello les darreres 200 ll. que se li adeuden pel seu treball d'escultura al retaule.

Die 23 mensis martii anno Domini 1736. Communa de Cornudella, comitatus de Prades etc. Archiepiscopatus Tarracone etc.

Nos Petrus Bonet, agricola, Dr. Joannes Baptista Pagès, Jacobus Jové sartor, Josephus Franquet major, chirurgus, Joannes mas, Jacintus Compte, Joannes Voltes et

Josephus Serres omnes presentis ville de Cornudella uti administratores del retaule majó de la Iglesia de la present vila de Cornudella at tenent y considerant que estam devent a Matheu Metello, escultor, 200 ll. barcelonesa a cumpliment de la última paga de dit retaule y no haver encara pogut cobrar de els particulars lo que dehuen y tenen promes per la obra del dit retaule y vehent-nos nosaltres predits que estam obligats per tots los particulars a satisfacer a dit official com conste en la present () de la obligació y com no.l podiem acabar de satisfacer a dit official per no haveri encara dines cobrats dels particulars que hi deuen però nos havem determinat de pendrer 200 ll. a censal per a despagar dit official y lluir lo present censal de que se anirà cobrant dels particulars y però no cream lo present censal nosaltres en nom propi y no en nom dels administradors predits.

Nos predicti anominati simul, et in solidum gratis et nostra certa sciencia per nos et hereders nostros et successores quoscumque vendimus, et titulo venditionis concedimus vobis Reverendissima Communitatis Presbiterorum presentes ville de Cornudella (gratia tamen, seu pacto redimendi mediante pretio infrascripto) scilicet 200 ll. moneda barchinonem anuales, consuales, rendales, perpetuales etc. in nuda tamen perceptione eorumdem etc. habendos et percipiendos per vos, et per vestros in his successores a nobis simul et in solidum et a nostris et a bonis nostris inferius generaliter obligatis, solvendos a die presenti in unum annum continue venturum et sic deinde annis singulis in consimili die francos et quitios, ac communes. Hanc autem venditionem facimus vobis, et vestris in his successoribus de predictis sient melius dici potest et intellegi etc. cum his tamen pactis que en cas de llució y quitació la propietat y pensions de dit censal no.s pugue depositar en ningun banch ni taula sino en lo thecari de la Comunitat de Preveres de la present vila de Cornudella, y que seie en moneda de or o plata corrent en lo present Principat de Catalunya. Y fent-ho al contrari sie nul·la la llució y deposit y tinga de correr la pensió fins a tant se lluesca com del modo que sobre està pactat, y la cantitat depositada se tinga de traurer a costas y gastos del que la depositara. Promittentes vobis et vertris in his successoribus quod prestatum censuale mortuum quod vobis vendimus pretium seu proprietatum in casu luitionis, et ejusamam pensiones suo prestatu die solvemus et apportabimus mortui, quod vobis vendimus est 200 ll. moneta barcelonesa ab forum numenum sea rationem viginti mille solidorum pretii pro mille solidis annum pensionis. Insuper convenimus et bona fide promittimus quod prestatum censuale mortuum quod vobis vendimus faciemus vos et vestros semper habere, tenere, percipere, et possidere contra cunctas personas et de firma et legati evictione ac legitima defensione acrumdem et de restitutione omnium sumptuum missionum expensarum damnorum et interesse ante causa in causa et post causam volumus vobis et vestris semper teneri etc. et pro his tenendis et complendis obligamus vobis et quibus volneritis omnia bona nostra mobilia et immobilia habita et habenda privilegiata etc. uti que sint renunciando omnes predicti quantum ad hac consuetudini Barcelone, Tarracone, Illerde et ceteris loquentibus de expensis non restituendis etc. et legi Divi Adriani loquendi de duobus vel plurimis simul et in solidum in se obligantibus etc. et legi dicenti generalem renunciationem non valere nisi precedat specialis etc. et omnibus aliis juri-bus, legibus, ac consuetudinibus his obviantibus quovis modo. Et foro nostro proprio etc. et ipsius fori privilegio etc. submitentes nos et bona nostra cuiusque foro ac judicium ecclesiastico quam seculari in quem seu quos etc. Et cum facultate variandi etc. Et ut predicta majori gaudant firmitate etc. Firmando etc. jurando etc. actum etc.

Testes sunt Petrus Juncosa et Dominicus Toda sutor omnes presentis villa de Cornudella.

A.H.A.T. Arxiu notarial de Cornudella. Man. not. anys 1730-1751, f. 459.

DOCUMENT XVI

1736, març, 23

L'escultor Mateu Metello signa àpoca als administradors del retaule major de Cornudella conforme ha rebut les 2.400 ll. que li havien promès per l'obra.

Die mensis martij anno Dei 1736 in Comuna de Cornudella, commitatio Prades etc. Archiepiscopatus Tarraconense. etc.

Ego Matheus Metello, magister esculptor gratis etc. firmo appocam vobis Petro Bonet, Joanni Baptiste Pagés, medicie doctori, Jacobo Jové, sartori, Josepho Franquet, majori chirurgo, Jacinto Compte, Joanni Mas, Joanni Voltes et Josepho Serres, omnes presentis ville de Cornudella, uti administratoribus de la obra del retaule majó de la iglesia parroquial de la dita vila de Cornudella de 2400 ll. moneta barcelonesa que sunt per tot lo preu de dit retaule majó que jo, dit Metello, ha obrat y fet y he acabat de obrar-lo, lo qual tenia concert per dit preu de 2400 ll. com del preu i obligació consta en la present comunal, als 21 de agost de 1730.

Modus vero solutionis talis est et fuit illas a vobis habui et recepi in bona pecunia numerata realiter et defacto en les mateixes pagues contengudes en dita obligació ad omnimadas voluntatis meas y la última paga in bona pecunia numer ta in nottarium etc, testium infra scriptorum presentia. Y també estich content y satisfet de totes les albricies que jo dit Metello podia esperar, pretendrer per haver anyadit algunes coses en dit retaule que no tenia obligació de fer-les. Et Deo renunciado presentes facio vobis appoca de soluto et recepto etc. annullando et cancellando supradicta obligationes que mihi et meis prodesse et vobis obesse possit cum pacto ulterius non petendo etc firmando etc. jurando etc. actum etc. Y nosaltres dits administradors també estam satisfets de la obra de dit retaule

Testes sunt: Petrus Juncosa et Dominicus Toda sertor, omnes presentis villa de Cornudella.

A.H.A.T. Arxiu notarial de Cornudella. Man. not. anys 1730-1751, fol. 460.

DOCUMENT XVII

1796, juny, 26

CONTRACTE DEL RETAULE MAJOR DE POBOLEDA

Contracte del Retaule Major de Poboleda signat entre el rector i autoritats de la vila amb l'escultor Isidre Espinalt.

Die 26 mensis junii anno a Nativitate Domini millesimo septegessimo nonagesimo sexto in vila Pobuleta Priorati Regalis Cartutia Scale Dei.

Fou tractat y concordat entre lo Pare Pere Alçamora lo honorable Joseph Borrás ba(t)lle de dita vila Joan Just jurat y jurats Joan Rocamora Jaume Freixes y lo Doctor en Medicina Josep Freyres personas alegides per jurats y consell pera tractar y ajustar lo retaule major de Sant Pere de la present vila ab un sacrari de una part y de altra Isidro Spinalt escultor abitant en la vila de Sareal. Y se ajustat en la forma y pactes següents:

Primo dites persones prometent a dit Isidro Espinalt donar sinch sentes y sinquanta lliures per retaule sacrari y una figura de Sant Pere portatil ab les pagues següents:

Primo que la primera paga se li romet pagar acabat de fer lo pedestral y sacrari. La segona paga feta la primera andana y avabat lo retaule acabat de pagar. Item se li promet donar li vuyt cavalcadures per anar a buscar a dit senyor Isidro y vuyt per a tornassen una vegada tant solament.

Item li prometen donar la fusta se aura menester per a fer dit retaule sacrari i figura de Sant Pere. Item se li promet dar-li asistencia de mestre de cases y demés per a asentar dit retaule y no res més.

Item lo senyor Isidro promet fer lo retaule sacrari y figura de Sant Pere portàtil dins tres anys del dia present del modo y forma següent y es segons la trasa a portat advertint que en lo pedestal en lloch dels escuts se an de fer unes portes ab sant Cosme y sant Damià de mitg relleu ab la alsada proporcionada.

Item se an de fer quatre angels als frontispicis de la cornisa primera.

Item en la segona andana en los nichos dels costats que y a unes pilastres en lloch de columnes promet si acas los apareygera en lloch de dites pilastres fer columnes.

Item en la pastera major a de ser adornada de talla tot lo que veura.

Item en la pastera major un Sant Pere Apostol a les colaterals Sant Joan y Sant Antoni de Padua.

Item en la segona andana a la pastera major una consepció a les colaterals Sant Francisco Xavier y Sant Isidro y lo demés conforme esta la trasa.

Item promet desbasta totas las figuras de sa mà y per açò obligue tots sos bens aguts y per aver.

Item que si Deu disposas de sa vida age de continuar lo retaule son hereu donant satisfació segons los pactes tractats.

Item lo sacrari lo a de fer segons la trasa o borro fet ab llapis.

I promet figures de mitg relleu a les portalades del sacrari. De los quals pactes y feren jurats y firmats dia, mes y any sobre dit, en poder de mi Pere Alsamora vicari en Poboleda y en el meu nom nottari en presen i els testimonis que son lo Reverent mossen Francesch Vidal vicari a la Granadella y Pere Joan Gran sastre en Poboleda

A.H.A.T. Arxiu notarial de Poboleda. Lligall Església.

DOCUMENT XVIII

1797, janer, 4

Apoca final signada per Isidre Espinalt conforme ha rebut les darreres 450 ll. que se li devien pel seu treball al retaule major.

Isidro Espinalt, escultor gratis confessa aver agut y rebut dels alets de fer lo retaule major de Sant Pere de la Iglesia parroquial de Poboleda, la suma y cantitat de

cent doblas dich 450 ll. moneda barcelonesa y dita cantitat es rebuda a ses llibre voluntats ab differents pagues ab presencia de notari y testimonis conforme consta de ses apocas y () sia lo total apoca y vol lo present acte sia escansellat y anullat y per ser així firma la present àpoca als senyors elets. Y aixis los () firma la present appoca.

Testes lo Reverent Llorens Barberà, vicari de la Morera y Geroni Orinella, () resident en Poboleda.

A.H.A.T. Arxiu notarial de Poboleda. Lligall Església.